

טבילת כלים בזמן הזה

מבאר השינוי המהותי בדורנו בגדרי
החויב לטבול כלי סעודה הנקנים מגוי.

אין להורות הלכה מהכתוב כאן
ללא הוראת חכם.

עמיחי יעקב פרץ

וברוך הנותן ליע"ף כח

תוכן עניינים

כז.....	בראשי פרקים.....	ב.....	תוכן עניינים.....
כח.....	לעניין ברכה.....	ג.....	טבילת כלים בזמח"ז.....
כח.....	בהצטרף צד נוסף.....	ג.....	החויב התורה והגדרת חז"ל.....
כח.....	כלי חשמלי.....	ד.....	'יבואן' יהודי 'יצרן' גוי.....
כט.....	כלים חד פעמיים.....	ח.....	'וכמעשה שהיה'.....
כט.....	שימוש עראי.....	י.....	יסוד זה באחרונים.....
ל.....	חציצה במיעוט.....	יא.....	כלי סחורה ישירות מגוי.....
ל.....	טבילת כלי ביד קטן.....	טז.....	בעלי מניות בשותפות יהודית.....
ל.....	פשוטי כלי מתכת.....	טז.....	הקונה משותפים.....
לא.....	להקנות לגוי או מעשה אומן.....	יז.....	חברה בע"מ ישות עצמאית.....
לב.....	הפקר.....	כא.....	דעת מרן הגרע"י זצוק"ל.....
לג.....	לתת במתנה לבנו קטן.....	כג.....	אינם 'כלי שטף'.....
לג.....	קניין אודיתא לגוי.....	כד.....	נירוסטה ואלומיניום.....
לד.....	תבנא לדינא.....	כה.....	כלי פלסטיק 'גזירה חדשה'.....
לה.....	תמצית המאמר והדינים העולים.....	כו.....	זכוכית - בטל תקנה.....

טבילת כלים בזמח"ז

החיוב התורה והגדרת חז"ל

בפרשת מטות (במדבר לא פ"ב-כג) אומרת התורה הקדושה, ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ה' את משה, אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הברזל ואת העפרת, כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים.

ותנינן במסכת עבודה זרה (ע"ה ע"ב) הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים את שדרכו להטביל יטביל. ובגמ' שם, תנא וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה מנהני מילי, אמר רבא דאמר קרא כל דבר אשר יבא באש וכו' תני בר קפרא מתוך שנאמר במי נדה וכו' אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אפי' כלים חדשים במשמע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפילו הכי בעי טבילה. מתקיף לה רב ששת, אי הכי אפי' זוזא דסרבלא נמי, א"ל כלי סעודה אמורין בפרשה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה, אבל שאולין לא. ע"כ.

וכבר ידעת שדעה רווחת היא ברבותינו הראשונים שטבילת כלים זו דאורייתא היא בגזירת הכתוב, אולם אין הדבר מוסכם כלל ומצאנו בזה פלוגתא בקמאי, ובראש המדברים הנשר הגדול רבנו הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ז ה"ה) וז"ל, טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן העכו"ם וכו' אינן לענין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר. ע"כ. וכך למד בדעתו הריטב"א (ע"ז שם ד"ה הוה וד"ה איבעיא) שכתב, ומיהו הרמב"ם ז"ל סובר דטבילה זו מדרבנן. ע"ש. וכ"ד הר"ן (ע"ז לט ע"ב ד"ה משכנתא) הביאו בב"י (סעיף ט), וכ"ה הרשב"ש (סי' תסח).

והרמב"ם לא לבדו בזה שכך משמע קצת ברמב"ן (במדבר לא, כג) שכתב וז"ל, ולבי מהרהר עוד, לומר שהטבילה הזו מדבריהם והמקרא אסמכתא עשו אותו, וכן אונקלוס מתרגם אותו בחטוי הזאה של אפר פרה, והצריכו אותה חכמים בכלי המתכות בלבד מפני שיש בהם כלים שתשמישן באור ובכלי ראשון ובכלי שני ובצונן, וזה צריך תלמוד. ע"כ. וכן במש"כ בחי' על גמרא ע"ז (שם ד"ה הוה) שכתב, קשיא לי והא טבילת כלים דאורייתא ברביעית היא כדאיתא בפסחים (י"ז ב') הואיל וחזי למטבל בה מחטין וצינורות, אלא דרבנן בטלוה לרביעיתא, כדמפורש במסכת נזיר (ל"ה א'), ויש לומר טבילה זו גזירת הכתוב היא וכך היא גזירת מלך להצריכה ארבעים סאה, אי נמי אסמכתא. ע"ש. ומשמע שהיותר מסתבר בפסוקים שכלל לא עסקו בטבילה ולדורות, ודברי הגמרא 'כאסמכתא' דהיינו מדרבנן בלבד.

וחזינו עוד ראשונים הולכים בדרך זו, שכ"ד האור זרוע (ה"א סי' שנט), אורחות חיים (טהרת כלים אות יג), וכ"כ בספר הכתים בשם גאונים, והרשב"ן כיבין שמועה (חמין, כח ע"ד). וכן הוא בפסקי תוס' רי"ד (ע"ז שם) וז"ל, תני בר קפרא אך במי נדה יתחטא, מים שהנדה טובלת בהן, וכמה הן ארבעים סאה. פ' טבילה זו מדרבנן היא, וקרא אסמכתא בעלמא. ע"כ. וכ"כ בפסקי ריא"ז שם, וכ"מ במרדכי (ע"ז סי' תתנט). וכ"מ בראב"ד ובמגיד משנה וכאשר קיבצם יחד מו"ר בשו"ת יביע אומר (ח"ב יו"ד סי' ט אות א). ע"ש.

הרי לפניך אספת חכמים וראש להם רבנו הרמב"ם שקיבלנו הוראותיו, שאין טבילה זו מדאורייתא אלא מדרבנן ואסמכתא בעלמא היא. ואעפ"י שלהלכה רבו החולקים בזה, דבריהם בודאי חזי להצטרופי בספקות נוספים, וכאשר צירפו דבריהם כמה וכמה מהפוסקים.

ויש לדייק כן בצורה קלה וברורה מדברי התוס' (ע"ז עה ע"ב ד"ה אבל שאולין) וז"ל, אומר רבינו שמואל, ישראל ששאל כלי מישראל חבירו שקנה מעובד כוכבים צריך טבילה, כיון שבא לידי חיוב טבילה ביד ישראל ראשון. ע"כ. ומובן הוא שאם היה ביד הראשון לשם 'סחורה' שאין בו חיוב טבילה, לא היה צריך השני להטבילו, כיון שלא בא לידי חיוב טבילה ביד ישראל ראשון. ואם כן הרי שכל כן הוא אם לוקח השני מישראל 'הסחור' שאצלו פטור בכלי סחורה, פשיטא שפטור הלוקח השני מטבילה, שלא קנה אלא מישראל הפטור.

ולקושטא חזינן שהיא גופא סברת מרן הבית יוסף (קב ס"ח) שלבסוף דחאה שכתב וז"ל, והיה נ"ל דישאל שקנה כלי מגוי לסחורה אם מכרו לישראל אחר, אין הקונה צריך להטבילו דכיון דלא נתחייב ביד הראשון, שהרי לא היה עומד אלא לסחורה. ודמי להא דהגהות אשרי בלקחו לחתוך ולא לצרכי סעודה. אבל מדסיים וכתב, שהרי שאול הוא בידו, משמע שאם היה לוקח בידו היה חייב טבילה, ואם כן הוא הדין בלוקח מהעומדין אצל ישראל לסחורה כיון שמגוי לקחם. וכן הורה מורי הרב הגדול מהר"י בי רב ז"ל. עכ"ל.

ובאמת דלא ברירא כל כך למה חזר בו מרן מסברתו שהיא אמיתית, שהרי מנידון של הגהות אשר"י לא שייך כלל הכרח ללמוד לחיוב טבילה בקונה מהסוחר. שלא בא הגהות אשר"י אלא על דברי הרא"ש שהם דברי רשב"ם, וכלל לא דיברו בציור של לוקח מישראל אלא רק בשואל. וסדר בלימוד בדבריהם כך הם, חז"ל למדו לפטור מטבילה כלי 'שואל' מהגוי, וחידש רשב"ם 'שהשואל כלי מישראל שלא הטביל' חייב טבילה לא כדן השואל 'מגוי', ועל זה

ומלבד זה יש מרבתינו האחרונים שאחזו כן לעיקר הדין ממש, ע"י ישועות יעקב (סק"ב) שכן דעת רוב הפוסקים וכ"פ בתפארת ישראל (ע"ז פ"ה אות פה) וכ"כ בפשיטות בשו"ת הרדב"ז (ס"ס לד) ובשו"ת פנים מאירות ח"ב (סי' צז) ע"י ביבי"א שם.

וזאת למודעי שגם לאומרים שחיוב הטבילה מדאורייתא, איסור השימוש בלא טבילה לרוב הפוסקים אסור מדרבנן בלבד, וכמ"ש בישועות יעקב (סק"א) ובביאור הלכה (סי' שכב ד"ה מותר) וז"ל, ואף על גב דעביד איסורא במה שמשתמש בו בלי טבילה, אפ"ה משום זה לא גזרינן שמא ישהה כיון דעכ"פ אינו אוכל איסור, וגם אין איסור זה כ"א מדרבנן אפילו לדעת הסוברים דהטבילה הוא מה"ת. עכ"ל. וראה מה שהאריך והעלה כן מו"ר ביביע אומר הנזכר ובשו"ת יחוה דעת (ח"ד סי' מד). ואחר דחזינן אלן אקדמות מילין, מכאן לברר פרטי הדין כפי המציאות בדורות אלה.

'יבואן' יהודי 'יצרן' גוי

והנה המציאות האידנא היא ברורה שכמעט ואין ישראל קונה מגוי כלים ישירות, שדרך המסחר בפרט ממפעלים ובתי חרושת גדולים בחו"ל, שהקונה את הכלים מבתי החרושת הוא הנקרא 'יבואן' והוא קונה בסיטונאות בכמות אדירה והם ללא ספק קונים לצורך 'סחורה' בלבד שאין מי שישתמש בכליו שבוה מקלקל את המכירה, והיבואן מוכר ומשווק לחנויות שגם הם בהגדרת כלי סחורה שאינם משתמשים בכלים לעצמם, ושם 'כלי סעודה' יחול רק בשעה שהאנשים הפרטיים קונים כלים אלו בחנויות לצורך סעודה. ונמצא שעברו הכלים לכל הפחות ב' ידיים של יהודי בשם 'כלי סחורה', ולא זר הוא לומר שמאחר וכן הוא כלי הבא ליד הקונה היהודי 'לצורך סעודה', הוא כלי הנקנה מיהודי ולא מגוי ופטור מטבילה.

וראיתי למי שרצה לאסור בזה מדברי גאון עולם המפורסם הרדב"ז, ולענ"ד שגה בזה והביא ראיה לסתור, ואתיות מחכימות הם בדברי הרדב"ז (ח"ב סי' תשמח) שכתב וז"ל, ולענין הלוקח כלי סעודה חדשים מישראל שלקחן מן העכו"ם ולא הטבילן הדבר ברור אצלי שצריכין טבילה 'דטעמא דהך טבילה משום דיצאו מטומאתו של עכו"ם לקדושתו של ישראל', ומה לי ישראל ראשון ומה לי שני, כיון שעדיין לא הטבילן לא יצאו מידי טומאתה ולא נכנסו לקדושתן של ישראל. ואדרבה מכילי מדין איכא למשמע דמי לא עסקינן שנתן איש לחבירו יורה או כוס או סכין ואפ"ה אמר קרא תעבירו במים וטהר. גם מלשון התוספות יש ראיה גמורה וז"ל ישראל שלקח מן העכו"ם והשאלו לחבירו אסור להשתמש בו בלא טבילה ע"כ. דהא טעמא דמאן דמתיר הוא מפני שפקע שם עכו"ם מינה ולדידיה הכא נמי הא פקע שם עכו"ם מן הכלי שכבר לקחו ישראל מן העכו"ם, ומה לי שישאלנו לישראל אחר או שימכרנו ולפי דעתו לא היה צריך טבילה. אלא ודאי קושטא דמלתא דצריך טבילה, ואפי' עבר הישראל הראשון ונשתמש בהם בלא טבילה לא בשביל כך פקע מהן טומאתן וצריכין טבילה ומינה לא תזוז. עכ"ל.

הנה המעיין יראה שמדבריו אין שום ראיה לסתור אלא אדרבה גם סייעתא, שהרי בנה דבריו על טעם הירושלמי שיוצא מטומאת הגוי לקדושת ישראל, והרי ברור שזה לא נאמר אלא בכלי סעודה ולא בכלי סחורה, שרק על זה אמרה תורה דין טומאה שהם כלי סעודה של גוי, אך אם הגוי מוכר כלי עבודה לגינון הרי אין צריך טבילה, ובכלי סחורה אצל הגוי כמוכר כלי גינון ובדלקמן. ואפי' היו אצל הגוי תחת הגדרת 'כלי סעודה' אך לקונה הישראל הם 'כלי סחורה' הרי פטור מטבילה שזה כלקחם למלאכה, שלא רק

קאמר הגהות אשר"י 'חייב' האמור הוא דווקא בהיו ביד ראשון 'ככלי סעודה' וכל השואל דינו כבעלים, ואם הבעלים חייב טבילה גם השואל חייב, ואם הבעלים פטור גם השואל פטור. עד כאן תמצית דבריהם. ולא בא הגה"א לדון אלא במקרה של 'שואל מפטור' ולא 'בקונה מפטור', שעל זה בא בהג"א 'להקל' שלא נטעה בסתימת דברי רשב"ם להחמיר. ושפיר יש לומר בדעתו בנקל, שבקונה מישראל כלי שאינו כלי סעודה פטור מטבילה גם אם קונה לצורך סעודה. ועל כן הדיוק מדברי הגהות אשר"י לאסור לא רק שאינו מוכרח, עוד יש ללמוד ממנו יסוד ההיתר גם בלוקח מסוחר, כי קנה מהפטור וכסברת מרן הבית יוסף שחזקה היא. ובאמת סייעתא גדולה לדבריו מדברי רשב"ם וברא"ש הנ"ל לפטור בנדר"ד, שכיון שביד ישראל הראשון 'לא' בא לידי חיוב טבילה, כל שכן שהלוקח ממנו פטור שאם בשואל הנשען על הבעלים פטור על אחת כמה וכמה 'בלוקח' מהפטור. ודו"ק.

ואפשר שזו הסיבה למה השמיט מרן בשו"ע מלהביא את דברי מהר"י בירב לאסור בלוקח מפטור, שבשעה שבא לכתוב פסקי הדינים בשו"ע רוח על פניו תחלוף שאין זה מוכרח כלל ללמוד מהגות אשר"י, ולכן סתם דבריו רק בדין שואל ולא לוקח. וכבר דומה הוא יותר למבואר בתוס' (ע"ז עה ע"ב בד"ה אי משום) שאף למ"ד אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה, כיון דאין שמו עליו 'דלא' הוא כמעשה שהיה. וכ"כ הרא"ש (סימן לה) וכ"פ בשו"ע (קכ ס"י). ומקרה דידן דומה לזה במאוד שהרי קנה מיד ישראל פטור ובטח דלא הוי כמעשה שהיה וכלי מדין, ומסתבר שמרן הרגיש בזה בבואו לפסק והשמיט דברי רבו בהבנת הסוגיה כי דחוקה היא לקרוא לזה כמעשה שהיה.

ועוד קודם שנבוא לדון בדבריו ביסודן, ראה לפניך
 חדש (ס"ק כב) שגם להבנת המחמירים אין כלל
 לחוש להלכה לדברי האיסור והיתר ודלא
 כהש"ך (ס"ק טז) והט"ז (ס"ק י) שחששו לסברתו
 וליתא. שהרי ב"י דעתו עיקר כהגהות אשרי שאין
 לחוש לכך. וכדבריו אחז גם בשו"ת מקור חיים
 (סי' יד), וראה למו"ר ביביע אומר (ח"ו יו"ד סי' ט אות
 א) שחזק בזה ידיהם וכפשט דעת מרן השו"ע,
 שהשואל מהסוחר פטור מעיקר הדין שבדיו הם
 כלי סחורה. ולחזק דבריהם עוד נבוא ונאמר
 שהרי בדברי הגה"א כן הוא באור זרוע (פסקי ע"ז
 סי' רפט) שא"צ להטביל ודלא כהאיסור והיתר
 ואור זרוע קדמון ובעל הוראה והם רוב על דברי
 האיסור והיתר, והלך אחר הרוב להקל בפרט
 בשימוש בכלי שאינו טבול שהיא מילתא דרבנן,
 כאמור. ומכאן גם תשובה מוצאת למש"כ בשו"ת
 עולת יצחק (ח"ב סי' קנו אות א) שטען בדעת מרן
 שהביא דברי הגה"א בלשון יש מי שאומר כי לא
 סבירא ליה כן, אלא בדברי האיסור והיתר,
 ודבריו חלשים בזה. שהרי הסתם והיש בשני
 עניינים שונים עוסקים ואין פלוגתא בניהם, וא"כ
 מרן הביא שניהם להלכה, ויסוד דברי היש מי
 שאומר הוא בתוס' ורא"ש שהם הסתם, והגה"א
 לא בא אלא להסביר דבריהם. וכ"כ בהדיא
 החכמת אדם (כלל ע"ג סי' ח, בבית אדם אות סה),
 דמ"ש מרן דין זה בשם יש מי שאומר דמשמע
 לכאורה שיש חולקים, זה אינו, שהרי לא מצאנו
 שום חולק בדבר, אלא שהרבה פעמים מצינו כן
 בש"ע. וכ"כ בזבחי צדק (ס"ק מח). וע"ע בשו"ת
 מקור חיים (סי' יד). וכך דעת מרן היביע אומר (ח"ו
 יו"ד סי' ט). ע"ש.

ולענ"ד שגם בדברי האיסור והיתר הוא לא
 מוכרח כלל לנד"ד, שהרי כל סברת האיסור
 והיתר תלויה ועומדת 'אם היה רוצה הראשון
 להשתמש לסעודה', וסברא זו היא דווקא 'בסתם

שינוי בעלות גורם טבילה אלא שינוי בעלות
 'לכלי סעודה' הוא שצריך טבילה. וכך הם דברי
 התוס' שדיברו בכלים שהתחייבו אצל הקונה
 הישראל טבילה, כי באו לכלל כלי סעודה. ובה
 הוא מה שאמר הרדב"ז 'ומה לי שישאילנו
 לישראל אחר או שימכרנו ולפי דעתו לא היה
 צריך טבילה. אלא ודאי קושטא דמלתא דצריך
 טבילה, ואפי' עבר הישראל הראשון ונשתמש
 בהם בלא טבילה לא בשביל כך פקע מהן
 טומאתן וצריכין טבילה', ודבריו ברורים שדווקא
 בהתחייבו אצל הראשון בטבילה אין צד פטור אם
 טעה או הזיד ולא טבלם, עדיין טומאתן עליהם
 עד טבילה. אך בכלים 'הפטורים' מטבילה אצל
 הקונה מהגוי, אם ימכרם אח"כ לישראל אחר אין
 סברא כלל שהקונה מישראל יתחייב לטבול
 כשגם אצל המוכר היו פטורים. ודו"ק. וראיתי
 בספר המשמוח לב סמכוני באשיות הנזכר (עמ'
 קמא) שגם צעד בעין דרך זו שהצעת, גם בדעת
 מרן השו"ע וגם בביאור הרדב"ז, ואשרי שכיוונתי
 לדעת החכם.

ומה שראיתי לבמה מהגו"כ שכתבו לחייב בזה
 טבילה, וסמכו דבריהם על המבואר באיסור
 והיתר הארוך (שער נח סי' ט), לענ"ד לא רק שאינו
 מוכרח אלא גם יש ללמוד משם להיתר, שכתב
 באיסור והיתר וז"ל, ישראל ששואל מחברו כלי
 שלקח מהכנעני, חייב להטבילו אחרי שכבר
 נתחייב בו הישראל ראשון וכו' ואפי' אם לא
 נתחייב ראשון בטבילתם ממש כגון שלקחו
 למלאכתו והשני שואלו לסעודה, דמ"מ נתחייב
 בידו 'דאילו היה הישראל ראשון עצמו רוצה
 לשמשו לסעודה אפי' עראי היה צריך להטבילו'.
 עכ"ל. ורצו ללמוד כמה מהאחרונים שלא אכפת
 לן אם הראשון אוח בהם לשם סחורה או לאו,
 שמאחר ובידו להשתמש בו לסעודה מקרי חייב
 טבילה מאותה שעה.

שהוא 'מוציא' מרשותו של ראשון, כבר לא אכפת לן אם המוכר יחשוב עליו לשם סעודה שכבר אינו ברשותו, ועל כן יש לדון את הכלי עד שעת יציאה מרשותו של מוכר, ואם עד אותה שעה פטור היה הכלי שהיה עומד 'למלאכה' כך היא הגדרתו ופטור מטבילה גם אם הקונה רוצה בו לסעודה, שמעתה דינו כקונה 'מסור עצים' מישראל וחושב עליו לפרוס לחם שפטור, שהרי מעולם לא התחייב בטבילה ביד ישראל וכעת הוא נקנה מישראל ולא מגוי.

ולענ"ד הדברים ברורים ואמיתיים מאוד, ואם תחבר שני הצדדים גם יחד שבנידון דין שמדובר בסוחר 'שמיחד הכלי לסחורה' בלא שום צד של שימוש לסעודה וקפדי בהכי, שאפילו השואל ממנו פטור מטבילה. ונוסף לזה, שעסקינן 'בקונה' ומוציא מרשותו של הסוחר והוא כלי שלא שימש מעולם לסעודה אלא רק 'לסחורה'. הרי שבשעה שיצא מרשות מוכר שם 'כלי סחורה' עליו ופטור הכלי מטבילה לעולם, גם אם ירצה ויעשה בו שימוש לסעודה.

ולא אכחד שמור"ם ז"ל (סעי' ה) אחז כדברי מהר"י בירב להלכה וז"ל, וכן אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה, צריך טבילה גבי השני. עכ"ל. מאחר וחזינן שהבית יוסף השמיט ויש טעם וסברא לומר מדוע חזר בו וכנ"ל, ומסייעים להיתר דברי התוס' והרא"ש והאיסור והיתר כאמור, ודבריו לא באו אלא על יסוד הבנה ראשונית בהגה"א ועד"ז באו כמה אחרונים ולדוגמא ראה בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קו אות ב), וחקור ותמצא שנשענו ובאו על דברי מרן בבית יוסף ללמוד מהגה"א לאסור. ואם כדברינו שהבית יוסף הדר ביה ולכל הפחות אינו מוכרח, אין כבר הכרח גם לדברי האחרונים הנשענים עליו.

כלי' שהגם ועתה משתמש בו למלאכה אך כלל לא מקצה דעתו משימוש גם לסעודה, ואם ירצה יעשה בו גם שימוש לסעודה כי אינו עומד לדבר מיוחד בדווקא, ולכל הפחות אין לו סיבה להימנע מלהשתמש בו לסעודה שאין זה גורע משימוש למלאכה, אלא שבעת לא ייחדו בהדיא גם לסעודה. ועל זה קאמר האיסור והיתר 'דאילו היה הישראל ראשון עצמו רוצה לשמשו לסעודה אפי' עראי היה צריך להטבילו' לכן גם השואל ממנו חייב טבילה לסעודה, כי השואל נגרר בתר דעת בעלים שאם משתמש לסעודה חייב טבילה. אך בנד"ד דידן בכלי העומד 'לסחורה' בלבד ולא כסתם כלי בביתו גם לדין הוא שונה בתכלית, שכן 'הסוחר' הוא בדווקא אינו משתמש כלל בכלים אלו, ומקפיד בכך שגם האריזה לא תיפגם, שכלי שאינו חדש מחירו נפגם ביותר. ולענ"ד חילוק זה יסודי מאוד בהגדרת כלי שביד ישראל, וכל גזירת הכתוב אינה אלא 'בכלי סעודה', ובנד"ד לא חשיב כלי סעודה גם על צד שמא ואולי, וגם השואל ממנו אינו חייב טבילה ולא כלום. ונלע"ד שזו משמעות הדברים בשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (ח"א סי' ע) שבלקח אותו הראשון לסחורה אף האיסור והיתר יודה להקל. ע"ש.

ואנא דאמרי, שמדברי האיסור והיתר הנ"ל יש להביא ראיה להקל בנד"ד דעסקינן 'בקונה מסוחר' ודבריו באו בדווקא על דין 'שואל'. והחילוק היסודי בניהם, השואל תלוי ועומד על 'דעת בעלים', ועל כן גם אם עד עתה הבעלים לא השתמש בכלי לסעודה אין זה אומר שפקע ממנו שם כלי סעודה שבמחשבה קלה יכול להטותו לסעודה ויתחייב בטבילה. ומאחר ומחשבת השואל נגררת אחרי מחשבת בעלים ואין כוחו יותר ממחשבת הבעלים, כשמשמש בכלי לסעודה יתחייב טבילה. מה שאין כן 'בלוקח'

וכמעשה שהיה, אבל שאולים לא בעי טבילה. פי' הגאון 'דכלי מדין היו חלוטין לישראל ונעתקו מרשות לרשות', אבל שאולים חדשים א"צ. ע"ב. ומוכן שכך למדו הגאונים שיש לדקדק 'במעשה שהיה' מאחר וגזירת הכתוב היא, 'ומעשה שהיה' הוא דווקא בנעתקו 'כלי סעודה מרשות לרשות' היינו מרשות עכו"ם לרשות ישראל. וזה בדברינו הנ"ל דאיכא תרתי לטיבותא, שבקונה מסוחר לא היה עליהם שם 'כלי סעודה' וגם אינו 'במעשה שהיה' שיצאו 'מרשות לרשות' שהרי עברו באמצע ביד ישראל 'סוחר' קודם שבאו ליד ישראל 'לכלי סעודה', וגם אם כלי סחורה מגוי אסורים הכא הוא לקולא, שנמצא שעברו הכלים באמצע ביד 'פטור' ולא 'מרשות לרשות' כמ"ש הגאון. וכן יש לדקדק קצת בלשון הזהב של רבנו הרמב"ם (מאב"א פ"ז ה"ג) שכתב בדווקא, 'הלוקח כלי תשמיש סעודה מן העכו"ם'. ואם אינו בדווקא היה לו לומר הלוקח כלי תשמיש סעודה שהיו בבעלות עכו"ם, ומדלא כתב כן אפשר בדווקא. ומאחר וחזינו בתלמוד שדקדק על 'מעשה שהיה' וכן הוא בקמאי לא רחוק הוא לומר שזה תנאי גמור שבא הרמב"ם להשמיענו.

וכבר חזינו בעין זה במקומות הרוב, שעל גזירת כתוב מדקדקים בתנאי חצייו מה בכלל זה ומה לא, ולדוגמא בעלמא סוגיה שלמה היא להלכה ולמעשה בהגדרת 'חלב' לדיני בשר וחלב. דקימ"ל (חולין קיד ע"א) המבשל בשר 'במי חלב' פטור. ובביאור טעם הדין מדוע מי חלב אין בהם איסור בשר וחלב מהתורה, הביא להלכה מרן הבית יוסף (יו"ד סי' פא) את דברי רבנו שמחה ז"ל, דדוקא לענין בשר בחלב אין חשוב כחלב, דקרא קאמר 'בחלב אמו' כמו שיוצא מן האם מעורב עם האוכל, אבל לכל שאר מילי הוי בכלל חלב דתנן (מבשרין פ"ו מ"ח) מי חלב הרי הן כחלב. ואמר ריש לקיש עלה (בחולין שם) לא שנו אלא

ובכלל זכור ואל תשכח, שהם דיברו בקונה מגוי 'לצורך מלאכה' שאין מקצה דעתו משימוש סעודה, מה שאין כן בנידון דידן שגם אצל הגוי אינם אלא 'כלי סחורה' בלבד בלא צד כלל שישתמש בהם לסעודה.

'וכמעשה שהיה'

ונלע"ד להוסיף על כל האמור, שמאחר וגם הסוברים טבילה חיוב מהתורה, מדובר בגזירת הכתוב ואין לך בו אלא חידושו ואם לא דומה לכלי מדין בעקרונות הבסיסיים הרי שאין בו כלל חיוב טבילה, שבגון זה לא גזרה תורה.

ואל תחשוד בי שאני אומר כן מדעתי, זו היא גמרא מפורשת ודעת חכמים ברורה, דגרסינן (ע"ז שם) מתקיף לה רב ששת, אי הכי אפי' זוזא דסרבלא נמי, א"ל 'כלי סעודה אמורין בפרשה'. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא לא שנו אלא בלוקחין 'וכמעשה שהיה', אבל שאולין לא. ע"ב. ומבואר בגמרא היטיב, שיש לאפיין את כלי מדין בדברים העקרוניים ומשם ללמוד ציווי הבורא, ומאחר ודיברו רק 'בכלי סעודה' ודיברו בכלים 'הלוקחים' ולא בהשאלה שבזוז את שללם, רק בגון זה יש חובת טבילה.

ועל יסוד זה הבט ושא עיניך, שכלי מדין לא היו כלי סחורה אלא כלי סעודה, ואין הבדל בין כלים למלאכה לכלי סחורה שאלה ואלה לא ככלי מדין שנלקחו בבזוז. וכיוצא בזה תלמד, שכלי מדין נלקחו ביד ישראל מיד הגוי ממש, שכל שבזוז לקחו. מה שאין כן בכלי סחורה שיבואו לוקח 'סחורה' מיד הגוי והוא מוכר לישראל אחר, זה לא דומה כלל לכלי מדין ואין מצות טבילה בזה.

ולענ"ד יש לדקדק כן בס' האשכול (ח"ג סי' נד) שכתב ז"ל ואמר רב"א ל"ש אלא בלוקחין מגוי

ולקמן נביא דברי שו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קז, ח"ה סי' קי) שפתח הדיבור בזה בכלי הפקר שפטורים מטבילה, וכתב כמה לימודים מתוקים על יסוד האמור, שדייק מלשון הירושלמי שלהי ע"ז, שאלין לר' ירמיה בכסף מן אילין דאוסינוס אי צריך טבילה, אמר צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנס לקדושת ישראל. ע"כ. ובטעם הטבילה מסיק שלפ"ז כלי מההפקר פטור כיון דהסיבה לטבילה הוא יציאה מטומאה והכנסה לקדושה, ומטומאה להפקר יציאה מטומאה איכא והכנסה לקדושה ליכא, ואינו צריך טבילה ובטלה לה טבילה זו, ושוב הפקר אינו מחייב בטבילה דהפקר אינו מטומאה לקדושה וכו' ובפרט לדברי הריטב"א (ע"ז שם) שכתב הטעם דכלי עכו"ם צריכין טבילה, משום דסופן להשתמש באיסור אצל עכו"ם ויצאו לקדושה, הצריכן הכתוב טבילה אף בחדשים. והוציא מזה האבני נזר (י"ד סי' ק"ט) נפק"מ שכתב מה"ט בטבל 'משכון' שאין צריך טבילה אחרת לאחר ששקעה העכו"ם וכו' נראה מיהו טעם הטבילה הוא דסופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה ומינה דכלי הפקר דאין סופן להשתמש באיסור פטורים מטבילה. ע"ש. הינך רואה שהזכיר כמה נפק"מ שהוציאו להלכה ולמעשה על יסוד שאינו ככלי מדין לגמרי, שכל שאינו 'כמעשה שהיה' אינו בכלל הציווי. ודו"ק.

ולולי דמסתפינא אמינא בדרך אפשר, שמתוך יסוד זה מבואר עוד, שגם ישראל 'הקונה' כלי מישראל וכבר התחייב הכלי בטבילה ביד הראשון, כשיצא מרשותו של ראשון ליד ישראל אחר, אין על השני חובה להטבילו, שחסר בשני התנאי היסודי 'כמעשה שהיה' שיבצא הכלי מרשות הגוי לרשות הישראל, שהחייב להטביל כלי הוא רק על הלוקח מהגוי ישירות והוא לא

להכשיר את הזרעים, אבל לענין בישול מי חלב אינו כחלב. עכ"ל. ויסוד דבריו שמאחר ודקדקה התורה לומר 'בחלב אימו' אינו סתם אלא לאפוקי כל שאינו דומה 'ממש' לחלב אימו, שכן יש ללמוד בגזרת הכתוב לאפוקי כל מה שאינו בדיוק כוותיה, וזה כיסוד רבותינו בטבילת כלים שכל שאינו 'כמעשה שהיה' אינו בכלל כזירת הכתוב ופטור. [ויש עוד דוגמאות לרוב, אך מאחר ובנד"ד הוא מפורש בחו"ל אין צורך להאריך].

ובדברי קמאי בטבילת כלים גם השתמשו בכלל זה, כמ"ש בתוס' (ע"ז עה ע"ב בד"ה אי משום) שאף למ"ד אומן קונה בשבח כלי אין צריך טבילה, כיון דאין שמו עליו 'דלא הוי כמעשה שהיה'. וכ"כ הרא"ש (סימן לה) וכ"פ בשו"ע (קכ ס"י). וכז"ב הוא המבואר ברא"ש (שם) שגם אם נאמר שהכול הולך אחר המעמיד, לא בעי טבילה שהרי לא משתמש ממש 'במקום המעמיד' ולא הוי דומיא דמדין, ע"ש. וכ"כ בכ"י על מה שכתבו התוספות והסמ"ק דאם רק מצופה מבחיון באבר פטור מטבילה. וחזינו שראונים ומרן אחזו כלל זה כיסוד גמור לכל דיני טבילת כלים.

וכבר חזינו גאוני עולם בתראי נשענים על זה בנד"ד בהדיא, ובפרט נשכר בסוגיית הלוקח כלי מהפקר אם חייב בטבילה, ונדבר בזה לקמן אך לנד"ד נביא סייעתא מהגאון בעל כלי חמדה (פ' תצא ס' א' אות ו) שהביא לתרין בשם הג' מטשעכענאו ז"ל, מצוות טבילת כלים הנקנה מן העכו"ם תנאי יש בדבר, דהיינו דוקא בא מרשות נכרי לרשות ישראל בלי הפסק רשויות, משא"כ אם הנכרי הוציאה מרשותו ואח"כ נכנסה לרשות ישראל א"צ טבילה. עכ"ד. ומבואר שהוא תנאי גמור מעבר מרשות לרשות כדילפינן באשכול, והוא מעבר של כלי סעודה החייב ולא כלי סחורה הפטור.

נכנסתי בזה לתת משקל להכריע על סמך זה, שהיא פרצה דחוקה נגד הרדב"ז ואין לי ראייה מכרעת, אך בכל אופן אין צריך להיכנס לזה כי באמת מכל המבואר לקמן הוא כבר ברור היטיב, שכלים הנקנים מסוחרים ומתעשייה של גויים אינו בכלל זה כלל גם לרדב"ז.

יסוד זה באחרונים

ועל יסוד דברנו בכלי סחורה, כבר חזינו בכמה מרבתינו האחרונים בסוגיות הקרובות לזה שמסכימים להלכה ולמעשה, שכל שקונה ישראל לסעודה מישראל שהיו אצלו לסחורה, לא אכפת לן שקנאם מגוי תחילה שכבר בטל שמם אצל היבואן הישראלי. וכבר נפתחה סוגיה בדבר המצוי מאוד בהיתר שימוש בכלים של בית מלון ומסעדה ובית חולים שבבעלות יהודי שאין מטבילים הכלים, האם המתארחים שם יכולים לאכול מכלים שאינם טבולים. וראה בדרכי תשובה (סק"ע) עפ"י השבט סופר (יו"ד סי' סו) שכלים אלה מוגדרים ככלי סחורה והמתארח (זו) דינו 'כשואל' כלי הפטור מטבילה, ומותר. ושכן דעת הגרש"ק בשות טוב טעם ודעת (מהדורא תליתאה חלקג' סימן כ"ג) כתב, שבעל מסעדה שקונה כלים מגוי כדי להגיש בהם דברי אוכל ללקוחות שלו, אינו צריך להטבילם, שלא חייבה תורה להטביל כלי סעודה אלא למי שקונה על דעת להשתמש בו בעצמו לצרכי מאכל ומשקה, אבל זה שקונה לשם פרנסה ומסחר לא חייבתו תורה טבילה. והאריך בזה מו"ר בשו"ת יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ט אות ג) ובשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' מד) ושאפילו במגיש לרוב יהודים אין לחוש בכך. ע"ש. וציין לשו"ת מהרי"ל דיסקין (בקו"א אות קלו) שכתב, יש לעיין אם הקונה כלים על מנת להשכירם לאכילה, אם חייב להטבילם דהו"ל ככלי סעודה, או לא, ויש להקל. ע"ש. וסיים מו"ר ואמר, ולדינא נראה שצדק הדרכי תשובה

לקח. ובלשון האשכול הנ"ל 'חלוטין לישראל ונעתקו מרשות לרשות'.

ולענ"ד הוא מבואר מאוד בדברי התוס' והרא"ש הנ"ל, שהרי באו לחדש שהפטור בגמרא הוא דווקא 'בשואל מגוי', אך השואל מישראל 'כלי החייב טבילה' אינו נפטר מטבילה. ולכאורה מה חידשו הוא פשיטא שכבר נתחייב הכלי בטבילה ביד בעליו, אלא היא גופא הרבותא שרצו לשלול דלא תימה שמאחר ואין הכלי בידי בעליו שהוא 'הלוקח מיד גוי' הצריך לטבולו, אלא נמצא ביד ישראל אחר ופטור מטבילה. קמ"ל 'שהשואל' נגרר אחר 'בעלים' וחייב טבילה. ואם כדברי האחרונים המחמירים גם 'בקונה' מיד ישראל ולא רק 'בשואל', הרי שהיה לתוס' ורא"ש לחדש בדרך מחדשי חידושים שלא באים לברר את 'הפשוט' אלא את 'הרבותא', שממנה נלמד קל וחומר לפשוט יותר. ואם גם 'הלוקח' כלי מישראל חייב טבילה כי התחייב ביד הראשון, והוא חידוש גדול יותר 'משואל' כלי החייב טבילה מישראל שהרי הכלי עדיין ברשות בעליו עומד ופשיטא שחייב טבילה, היה להם להשמיע את הרבותא שגם 'בלוקח' חייב והייתי מבין כל שכן 'שואל'. אלא שנראה שזה בדיוק מה שרצו להשמיע, שבלוקח מישראל פשוט שאינו חייב בטבילה כי חסר תנאי יסודי 'כמעשה שהיה' שלא יצא מרשות גוי לישראל לחייב בטבילה, משא"כ בשואל שהכלי ברשות בעליו עומד, ואעפ"י שאחר משתמש בו הולכים בתר בעלים של הכלי והוא אכן בא מרשות גוי לישראל ראשון, והשואל נמשך אחריו וזה בכלל 'מעשה שהיה'. ודו"ק. ומחידושם תלמד מה היה פשוט בעיניהם לפטור. ואעפ"י שבעיני הדברים נהירים, מאחר והרדב"ז (ח"ב סי' תשמח) בהדיא לא כן, ומחייב טבילה בכלי שהיה ביד ראשון והתחייב בטבילה שאינו נפטר שוב בשינוי רשות. ע"ש. לא

וכן יש ללמוד בבירור מכל האחרונים הפוסקים טבילת 'כלי הפקר' שיצא מיד גוי, וכאשר הזכרנו לעיל ועוד ידובר בו לקמן. ובאמת נידון דיון קיל טפי מכלי הפקר, שהרי בהפקר איכא לוגתא אם יש בו 'דעת מקנה' כמ"ש במשנה הלכות הנ"ל וציין לקצוה"ח (ר' ה"ל הפקר) ובתוס' (גיטין יג ד"ה והא) דמצוה לקיים דברי המת בישראל הואיל ולא פסק כחו מממונו. וברשב"א (נדרים לד) אהא דמסקי' כברו עליך ואף על גב דכברי א"ל ואלו מת, וכתב מרן בכי"ש א"ח סי' קנ"ה לחלק בין בהמת מדבר שהוא הפקר או גר שמת דלא מקרי דעת אחרת מקנה ופסק כחו מממונו והפקר כזה פוסק מבורה אבל הפקר מדעת דהוי דעת אחרת מקנה וכל הוזהב בו זוכה מכחו אף שכבר יצא מרשותו מ"מ מקרי לא פסק כחו מממונו והוי פטר רחם בישראל וחייב בבכורה. ע"ש. והכא בעבר בקניין גמור ליד ישראל 'הפטור' וממנו לישראל אחר ודאי יצא בהיתר גמור. ואחר שראיתי שכבר האריך בזה בסמכוני באשישות הנ"ל לציין למראי מקומות בפוסקים בזה, קחנו משם ומשם בארה.

כלי סחורה ישירות מגוי

ומכל האמור כבר דעת לנכון נקל, שגם בלא כל הידיים הממשמשות בכלים כיבואן וספק וחנות מכירה, עצם הנידון שהגוי אין אלו כליו לצורך סעודה אלא לסחורה בלבד, כבר בזה היה מספיק לעצור ולדון אם כלל יש חובת טבילת הכלי הנלקח ממנו. שהרי תנאי יסוד לגזירת הכתוב שלוקח 'כלי סעודה' בדווקא ולא כלי סחורה 'וכמעשה שהיה' שביזת כלי מדין היה מכליהם שבביתם. ומאחר וחזינו שגם אין הכרח בדעתו המכריעה של מרן בבית יוסף (ס' קב ד"ה אבל ישראל), שאחר שהביא לדחות סברתו הנקיה, עפ"י דברי הגה"א 'שמשמע' שגם בקונה 'כלי סחורה' מהגוי צריך להטבילו, הרי מרן השמיטה

שלימד זכות על המנהג להקל, וכדעת הרב שבט סופר. ומ"מ המנהג להטביל כלי סעודה של בתי מלון היכא דאפשר, ויש להטבילם בלא ברכה. שספק ברכות להקל. עכ"ל. ומוכח דס"ל שמעיקר הדין כן הוא ופטורים מטבילה גם בכלי מתכות.

ולנד"ד הוא כל שכן וקל וחומר, שכן היבואן אינו קונה הכלים על דעת להאכיל בהם אנשים בעצמו כבעלי המלון והמסעדה, אלא למכור את הכלים כמות שהם שהיא סחורה לגמרי. והקונה מישראל אינו כדן שואל שדין הבעלים עליו אלא הוא כבעלים חדשים שקנו מישראל כלים הפטורים מטבילה. וגם המהססים בזה הסכימו שזה לכל הפחות ספק אי הוי כלי סחורה כמ"ש במנחת יצחק (ח"א סי' מד). ואוקי הכא כל צדדי הדין האמורים לעיל ובפרט שיטת הרמב"ם וסיעתו שטבילת כלים מדרבנן בלבד גם בכלי מתכת, ותמצא שהוא יותר מספק ספיקא בדאורייתא.

ואין צריך באמת להסתמך על הס"ס האמור כי באמת זוהי פשט הסוגיה, וכאמור שאין זה בכלי מדין וכמעשה שהיה, וכן יש להבין מדברי חוט שני (חוה"מ עמ' שג) שכתב, בקונה מהגוי שהוא לסחורה 'פשוט הוא דאזלינן בתר הקונה הישראל' דאצלו נקבע היעוד של הכלי לענין חיוב טבילת כלים, ולכן בקנה מגוי לסחורה חייב הישראל לטבול הכלי אם כוונתו לסעודה. ע"ש. ולדבריו עולה שאם קונה יבואן ישראל מהגוי היצרן שדעת שניהם רק לסחורה, הישראל הקונה מהיבואן גם כן פטור שכבר לא אכפת לן שרצונו לסעודה, שהרי היבואן שקנה לסחורה 'דעתו מכריעה' שהוא הקונה מהגוי והכלי כבר יצא בפטור מטבילה.

נעשו כלי סעודה וזה ליתא בכלים המיוצרים במפעל. וחבל שלא הרגיש בכיאר פשוט שכזה קודם שדחה דברי הצפנת פענח על חינם. ולדברי הצפנת פענח הסכימו כבר כמה חכמים לסמוך להקל עפ"י דבריו בכלים הנקנים היום מחו"ל, ראה בקובץ עץ חיים (כרך ל' עמ' קמז) ועוד.

ובאמת שיש לסייע פשט דבריו בקמאי, שהרי הגמ' כאמור דקדקה דווקא 'באמורין בפרשה' ו'כמעשה שהיה', ופי' רש"י (ע"ז שם ד"ה כלי) כלי סעודה אמורין בפרשה, דהכתיב כל דבר אשר יבא באש, ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה, ובהנהו כתיב וטהר טבילה אבל זווא דסרבלא לא. ע"כ. ומוכח שרק אם אצל מדין היו כלי סעודה שייך בהם כל הבליעה האסור וכל הפסוק רק בכגון זה קאי, וכך פירש גם על החומש 'שנשתמשו בו בני מדין'. וראה בס' טבילת כלים חדשים (עמ' ל) שכן משמע ברשב"א (תורת הבית ב"ד ש"ד) הוי אומר זה כלי סעודה שבוילע ע"י האש. ע"ש. וכ"מ בריטב"א (ע"ז שם) שכתב, ומשום דסופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה הצריכם הכתוב טבילה אף בחדשים. ע"כ. ומוכח שהוא דווקא בכלי סעודה.

וכן כתב באשכול (ע"פ נחל האשכול ח"ג סימן נד הל' הלוקח כלי) וז"ל, ודוקא כלי סעודה בעו טבילה כמעשה שהיה, דקרא כל דבר אשר יבא באש וגו' וטהר מיירי בכלים שבאו ממדין והצריך ללבן ולהגעילם משום שגוים השתמשו בהם לכלי סעודה, וכהני א"ק טהר שצריכין טבילה. ע"ש. וראה גם בקרית ספר (מאכ"א שם) שכתב וז"ל, וכלי מתכת של סעודה הנלקחין מן הנכרים הוא דנתחייבו בטבילה, אבל כלי שאינו של מתכת או אינו לסעודה או אינו לקוח לא, דכלי מדין של מתכת היו כדכתיב אך את הזהב ואת

משו"ע ובכל כאי גונא חוקרים ודורשים טעם ההשמטה אם מרוב פשיטות לא האריך או דהדר הוא לכל חסידיו, ומאחר וכתבנו ללמוד בצורה ברורה מדברי הראשונים 'שואל' בדווקא נגרר בתר דעת בעלים מה שאין כן לוקח, וגם שאינו נכנס בתנאי יסודי 'כמעשה שהיה', שפיר אמרין שחזר בו מהא ועל כן לא הביאה לשלחן ערוך כהלכה פסוקה.

ומכאן גם יובנו עומק דברי הצפנת פענח (מאכ"א פי"ז ה"ג) הנ"ל שכתב, באמת נ"ל דרק אם העכו"ם עשה זה עברו לסעודה אז חייב טבילה מן הדין אבל אם עשאן לסחורה י"ל דאין עליהם שם כלי סעודה כלל. ע"ש. הרי שכל שלא היו 'אותם הכלים' גם ביד הגוי לכלי סעודה דווקא, אין חובה טבילה. [וגם מש"כ בצפנת פענח שם לחקור, אם בתר דעת יוצר הכלי או הלוקח אזלינן, במציאות דידן אין נפק"מ בחקירה, איך שלא יהיה פטור הכלי מטבילה, שגם הגוי מחשבתו לסחורה וגם היבואן.]

ומה שפקפק בשו"ת עולת יצחק (ה"ב סי' קנו אות א) במסקנת דברי הצפנת פענח שלא אמר כן להלכה, דקדוקו חסר. שהרי סתם החכם כדבר פשוט שאין חוב טבילה אלא בהיה אצל הגוי כלי סעודה, והוא הפשוט בפסוק ובתלמוד. ומה ששלח לעיני בירושלמי באין לגוי מחשבה, לא אמר כן אלא לעורר המעיין ולא לסתור דבריו, ובאמת שגם לזה יש תירוץ פשוט, שאם אין מחשבת הגוי מועילה להחשיבו כלי סחורה הרי שגם לא מועילה מחשבתו להחשיבו כלי סעודה, ואם כן כליו אינם אלא ככלים ללא משמעות ואינם צריכים טבילה שאינם כלי סעודה ואינם בכלל 'מעשה שהיה' בכלי סעודה דווקא, ושאינו כלי מדין שהיה בהם מעשה גמור מוכיח שהיו מבשלים בכלים לעצמם קודם המלחמה, וכוז

פענח וז"ל, לפענ"ד להוסיף לפ"ז דעב"פ בזה"ז שהכלי נעשית ע"י מכונה ואין העכו"ם אלא מדליק החשמל, אפשר דכה"ג עב"פ אם יעשה למכונה פטור. עכ"ל.

ואנכי הרואה גם בשו"ת עמק התשובה (ח"ה סי' יז) שהלך בדרך זו על דברי הירושלמי שחייב הכלי טבילה מדין טהרה וז"ל, ולפי הסדר בזמנינו אין העכו"ם עושה מעשה אומנות בידיו כלום, ואפי' ע"י כחו, אלא נעשה ע"י מכונות ואין מעורב בו שום כח של נכרי. באופן שאין לומר שמפני עשייתו של נכרי יחוייב טבילה, דהלא לא פעל ועשה כלום בעצמו או כחו, וא"כ הדרא דינא מכיון שאין זה נקרא רשות נכרי וגם לא מעשה נכרי יש לדון טובא שאין בו חיוב טבילה. ע"ש.

ואיך שלא יהיה דברי הצפנת פענח ראויים למי שאמרן, ולא חזינן להם סתירה, אדרבה כך הוא פשט לשון חז"ל 'כמעשה שהיה' ודווקא 'בכלי סעודה', ועל כן כל המצטרף לו בייצור הכלים אוטומטי רק ארווח לן שאינם בכלל הגדרת 'כלי סעודה' שלא הייתה בהם לא מחשבה ולא מעשה של כלי סעודה.

ובאמת שכבר עשו מעשה רבים מהפוסקים לסמוך על הגדרת 'כלי סחורה', ולמדו מזה גם לקולא גם בדעת האומרים שטבילת כלים מהתורה. והנה מלבד הנזכר לעיל בהיתר שימוש בכלים של בית מלון ומסעדה ובית חולים, שאעפ"י שהאוכל בהם הוא לסעודה לגמרי מקרי כלי סחורה כי דעת הבעלים לסחורה בלבד, ואפי' בעה"כ יכול לאכול בהם עראי בלא טבילה שאין חל עליהם כלי סעודה כלל. ואם כן הוא, הרי שלמפעל המייצר על אחת כמה וכמה שאין על הכלים שם סעודה שהרי לעולם אל אוכלים בהם, וכלי סחורה הם לעולם גם בצאתם מיד גוי.

הכסף וכו' וכלי סעודה נמי היו בדכתיב כל דבר אשר יבא באש וגו' ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צרכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר' דהיינו טבילה. ע"כ. וראיתי לאחרונים נשענים על דברי שו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קו אות ב) שאם הישראל קנה לצורך סעודה לא אכפת לן שהיה אצל הגוי לסחורה, וכתב להוכיח כן מהבית יוסף והוא פלא לעשות דין שלם מדקדוק קל בבית יוסף נגד לשונות ראשונים מפורשים. וגם הבית יוסף כלל לא נחית לזה כאשר יראה המעיין בקל ובטח שלא התכוון להוציא מפשט ראשונים. וראה בדבריו (סי' קז) שהעמיד את דברי הרמב"ם והרי"ף כהריטב"א וזהו פלא, שמדוע יהיה הבית יוסף אומר נגד הרמב"ם והרי"ף וכל זה מדקדוק קל בדבריו, וברור שגם דעת בית יוסף כן ולא דיבר אלא שביד ישראל לסחורה ולא ביד הגוי לסחורה.

ועי' בשו"ת דעת כהן (סי' רכו) שכלים חדשים אין טבילתן מהתורה אלא מדרבנן וככל כלי זכוכית, ואם הוא כדבריו הרי שגם האידנא יש בהם חיוב מדרבנן אלא שבהצטרף כל הצדדים דלקמן אין כלל מצוה או תקנת חכמים בדבר. ועל כן לא נכנסתי בחקירה אם מוכרחים דבריו אם לאו, רק אומר שגם לדבריו המציאות האידנא מוציאה הדין לקולא לגמרי.

ונלע"ד עוד להיות כאן כמצטרף לדברי הצפנת פענח, שאין היום בכלל 'מחשבה' בתהליך ייצור הכלים, שכן היום כל ייצור הכלים אוטומטי כמעט לגמרי והמכונות עושות הכול, ועל לחיצת כפתור או בתכנון במחשב וכדומה, אין כאן מעשה גוי כלל אלא כלי הנעשה מאליו, וכמפורסם בדברי הפוסקים בכמה מקומות שאין שייך לומר על הפעלת מכונה דין 'מחשבה'. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות הנזכר לחזק דעת הצפנת

(שם) שכך אמר הגר"א דינר שמועה מהחזו"א, ושכ"כ בחוט שני (טבילת כלים עמ' מו) ובשו"ת משנה הלכות (חי"ב סי' לא) שמוכר שהטביל כלים עלתה הטבילה, כיון שסוף סוף נטהר הכלי. הרי עיקר טעמם הוא כפי המבואר באיסור והיתר הארוך (כלל נח סי' פט) 'דאילו היה הישראל ראשון עצמו רוצה לשמשו לסעודה אפי' עראי היה צריך להטבילו'. ע"ש. וזה כלל לא מתאים לנדר, שהרי במפעל אין רשות כלל להשתמש בכלים לשימוש אישי, אין צריך לומר הפועלים שאין הכלים שלהם, אלא גם לנקרא בשם 'מנהל' אינו אלא שכיר של בעלי המניות שהם אינם מרשים שימוש בכלים שלא לפגום מכירתם שהוא הרווח הכספי, וגם הרשויות מקפידות בזה שאין למכור כלי משומש כחדש, ואין שום צד שימכרו כלי שאכלו בו, ואפילו על הארזיה קפדי. ונמצא שגם לדברי האיסור והיתר שעליהם בנו דבריהם, הוא דווקא בסוחר שקונה לעצמו ומוכר לאחרים ואכן יכול להחליט לקחת לשימוש, מה שאין כן מנהלי ועובדי המפעל הכפופים לבעלי החברה וחוקי המדינה.

ומאחר ובימינו שהשתנתה המציאות מזמן חז"ל ללא היכר, שהיום כל מציאות הסחר היא תעשייתית, ואין כמעט מי שמכין כלי לצורך עצמו ומוכרו, כל ייצור הכלים מעיקרא נעשה רק על דעת סחורה בלבד. נמצא כל הכלים שבידי עכו"ם הנמכרים לישראל אין הם כלי סעודה אלא כלי סחורה בלבד. ובזה מי יימר לן שבכלל גזרה תורה, אדרבה מדברי חז"ל שהם לנו מישרי אורחות חיים משמע בהדיא שבכגון זה כלל לא צויתה תורה, וכנזכר לעיל (ע"ז עה ע"ב) 'כלי סעודה אמורין בפרשה' ולא שנו אלא בלקוחין 'וכמעשה שהיה', שכל גזירת הכתוב היא בהתאם למציאות שהייתה בכלי מדין בדווקא, שהיו גם 'כלי סעודה' וגם 'לקוחים' מהגוי

וידועים דברי כמה מהאחרונים שאחזו בזה דין גמור ומוחלט עד שאמרו שאפילו אם 'סוחר כלים' הטביל את הכלים לא מהני כלל, והקונה צריך לחזור ולטובלם כי אצל הראשון לא היה עליהם דין 'כלי סעודה' אלא 'כלי סחורה', עי' ט"ז (סק"י), חת"ס (סק"ז), יד יוסף (סק"ב), שו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' ע), ס' טבילת כלים (פ"ח הע' ז) בשם הגר"ש וואזנר ז"ל ובס' טבילת כלים כהלכתה (פ"א ס"ה) ועוד. ומהם שלא חששו אפילו לחייב ברכה בטבילה שאחזו שאין כאן ספק כלל. ע"ש. ואם כן הוא אצל הסוחר, כל שכן וקל וחומר אצל המייצר בבית החרושת בבעלות גויים, ששם כלי סחורה עליהם שאין כלל דרך שימוש בכלי, והוא המייצרו 'על דעת' סחורה בלבד. ואין כאן קונה 'כלי סעודה' מהגוי אלא 'כלי סחורה' בלבד, ובזה לא דיברה תורה.

וביותר מזה כתבו כמה מאחרונים בנותן משלוח מנות לחברו בכלי שאינו טבול, שא"צ טבילה אצל 'הנותן' שעבורו אינו כלי סעודה ואפי' לא כלי אחסון, ואעפ"י שמשמש בו לצורך המשלוח, חובת טבילה חלה רק על המקבל. וכמ"ש הגר"ש אלישיב זצ"ל (בקוני' טבילת כלים בסוה"ס סעי' עא) וכ"כ הגר"א נבנצל בירושלים במועדיה (עמ' תיג) וכן הובא בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א והגר"א אפרים גרינבלט זצ"ל (שו"ת מציון תצא תורה הע' רטז) ועיין בטבילת כלים כהלכתה (עמ' קטז) שציין לכל זה. ונמצא שכל כוונה שאינה 'לסעודה ממש' אין שם 'כלי סעודה' עליו אלא 'כלי סחורה' לגמרי, ומינה תידוק לגוי שאין כליו אלא כלי סחורה ולא שייך כלל בגזירת הכתוב.

גם לאחרונים החולקים בהנ"ל ואומרים שמועילה טבילה ע"י בעל החנות ללקוחות הבאים לקנות, כמ"ש בטבילת כלים כהלכתה

וגם למחססים בזה אם במציאות רוב בעלות של גויים ומיעוט של ישראל, כמ"ש בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סי' עג) לטבול ללא ברכה. יש לטעון כנגדם שבלאו הכי בכל ספק הרי קימ"ל שאיסור השימוש הוא מדרבנן בעלמא, ומחויב מעשה הטבילה כבר פטור מספקות רבים עם ספק שמא כל דין זה מדרבנן. ועי' בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' יח אות ה) שכך כתב להעיר על דברי הבית מאיר שהודעק מדוע לא נחמיר על השימוש מספק. ע"ש. וראה לתלמידו הגר"א נכנצל שליט"א (מציון תצא תורה ח"א אות שלו) שאפילו בלכתחילה יכול לעשות מעשה לפטור הכלי מטבילה ע"י מכירת חלק מהכלי לגוי בפרוטה, ואעפ"י שלא ישתמש הגוי בכלי לעולם. ודו"ק.

וראה בשו"ת עמק התשובה (ח"ה סי' סז) וז"ל, ועוד דאפי' יש עליו שם בעלים מ"מ בכל אחד מהן כמעט יש בו חלק משותפות ישראל ע"י הסטאקס (מניות) ואפי' ה' ישראל מומר מ"מ לענין טבילה הוי כישאל וכדעת כמה פוסקים בזה, ובוודאי מדאורייתא אין בו חיוב טבילה ואין להאריך כעת בזה. ע"כ.

ומה שכתב מור"ם (סי' קכסע"י) שאם מקצת הכסף שנעשה ממנו הכלי של עובד כוכבים, צריך טבילה (משמע ממרדכי). ע"ש. הוא קאי שהאומן הגוי עושה בידי את הכלי ושם באנו לדון אם אומן קונה בשבח כלי, אך כאמור בזמן הזה כל זה ליתא שהרי הכלים נעשים במכשירים אוטומטיים, וגם אם לא הכול אוטומטי הרי נעשה במכונות חשמליות שהפעלת המתג החשמלי וכדומה אינו מעשה גמור בייצור הכלי, וכנ"ל.

וכבר נזכר בכמה מן האחרונים, שכל חברה הנסחרת בבורסה וזו המציאות ברוב ככל בתי החרושת הגדולים לייצור כלים, אם יש בהם

ככלי סעודה, שיהיה מתאים הכול 'וכמעשה שהיה', וכל שאינו כמעשה שהיה אינו בכלל חיוב טבילה גם לא מדרבנן. וברירא מילתא שבמציאות דידן אינה כן וכל הכלים הנקנים אינם אלא כלי 'סחורה'.

וראיתי לחכם בשו"ת עולת יצחק (ח"ב סי' קנו אות א) שיצא לחלוק ברומח על האומר לפטור מטבילה כלי הניקח מחנווני גוי, והביא את דברי הב"י כדבר פשוט וגם חשב לראיה מדברי התוס' ובכלל לא הרגיש מהקושי שבדבר, שמשם ראה כל בתר איפכא. וגם חישוב את הרמ"א כמדבר בלוקח מחנווני סוחר וזה מי אמר לו שזה לא בכתוב כלל. ודברי הדרב"ז שהזכיר אכן רב גובריה דהרב"ז אך לענ"ד שנה בהבנתו והוא תנא דמסייע לי כנ"ל, ובטח כשדברי ראשונים שסתימתן עדיפא מסייעת והם הרי דיברו על 'שואל' דווקא ולא בלוקח, ודיברו בכלי סעודה ולא בכלי סחורה וכאמור. ומה שקרא המחבר לדברי המתירים 'חולם חלום או תלמיד טועה', חבל שלא חקר לראות כמה אחרונים כבר טענו כן, ודבריהם מיוסדים בלשון חז"ל ממש כמעשה שהיה, ודברי האשכול בשם גאון בעזרם. והיה לו לחוש לחסרון ידיעה בזה כשבעצמו אמר שהוא דבר חדש לו, ולא נחית כלל לכמה וכמה צדדים שהזכרנו למעלה.

בעלי מניות בשותפות יהודית

והנה להלכה קימ"ל שכל כלי שבבעלות גוי ויהודי בשותפות, פטור מטבילה. ושורש לזה באיסור והיתר (כלל נח סעי' צא) וכ"פ מור"ם (סעי' יא) וכ"ה בכנה"ג (הנה"ט סק"ב) ועוד רבים באחרונים. ומדברינו לעיל בין תבין שעיקר יסוד הדין שחסר תנאי יסודי לחייב בטבילה כי אין כאן 'כמעשה שהיה' שהרי כלי מדין לא היו בשותפות גוי אחרי שלקחום ישראל.

כהונה (עמ' קפא). וכך צירף בדבריו בשו"ת דרשת וחקרת (ח"ה סי' יד אות ג), וראה גם בקובץ בית יוסף (ח"ל עמ' ס) מהגרי"א סקוצילס ובשם הגר"א נבנצל ששותפות של גוי במשהו בכלי כבר פוטרת מטבילה, ויש לדון אם סובר כן גם במניות. ואיך שלא יהיה, חזינן שיש חולקים ואומרים שהוא 'ספק' בחברה בע"מ.

ובכלל אין אנחנו בודקים בכל מפעל אם יש שם רק גויים או גם בעלי מניות ושליטה יהודים, אך ברור לנו שיש השקעות רבות של יהודים בעסקים אלו בכל כספי פנסיה וקרנות השקעה מכל הסוגים. ועל כל בית חרושת שבעולם במייבא כלים לארץ, יש לדון לכל הפחות כספק שקול אם יש בו שותפות ישראל. ובכל אופן אין לטעון כאן זיל בתר רוב גויים בחו"ל, שאין שייך כאן רוב שהרי מדובר על כסף המושקע בהם וכל העולם לעניין זה כמקום אחר וספק שקול. ובכל אופן אם כבר יש לדון כאן ספק הנולד 'בחננויות קבועות' שניכר האיסור במקומו אם נחפש אחריו, וכל שכן שיש גם מפעלים שבבעלות יהודים בחו"ל והם שני טעמים נפרדים לומר כל קבוע כמחצה על מחצה דמי (עי' שו"ע יו"ד סי' קי"ג), ונמצא חצי מכל החננויות בעולם בספק שותפות ישראל ופטורים עליהם מטבילה, כל שכן בהצטרך להם ספקות רבים ואמיתיים.

הקונה משותפים

והנה חזיתי בכמה מספרי האחרונים שלמדו לחייב מטבילה מדברי, שו"ת ערוגות הבושם (יו"ד סי' קכב סוס"ק) וכיו"ב בתשובות והנהגות (ח"ב סו"ס טט, ח"ג סי' רנט) שכתבו ללמוד ממור"ם (שם סעי' י) לחייב טבילה בכלים היוצאים מאומן גוי, כשחלק מהחומר גלם של הגוי. ובאמת שאינו דומה כלל לגד"ד במפעלים ובתי חרושת, שהפועל המייצר את הכלי אין לו חלק כלל בחומר הגלם, והוא רק

שותפות עסקית של בעלי מניות יהודים והוא דבר מצוי וכמעט בלתי אפשרי שתהיה איזה חברה בעולם שלא יהיה ליהודי מניה בחברה, הרי שכל הכלים הם תחת הגדרת כלי 'בשותפות' של יהודי ופטורים הכלים מטבילה.

ואעפ"י שדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הלכות טבילת כלים אות מ, אשרי האיש יו"ד פ"ט אות לט) לחלק בין בעלי מניות שאין להם שם שותפים, לבין בעלי דעה בקבלת החלטות שרק בזה מקרי שותפים. וכ"מ דעת הגר"ש וואזנר הובא בס' הכשרות למעשה (עמ' רד) וכ"כ בשו"ת אבני ישיבה (ח"ח סי' קיט ענף ג).

אין הדבר מוסכם כלל, עי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ג, ח"ז סי' כו) שכל בעלי מניות הם כשותפים גמורים גם בלי יכולת השפעה כלל, וכ"כ בס' מועדים וזמנים (ח"ג סי' רסט). וכן הוא בשו"ת מהרש"ג (ח"א יו"ד סי' ג וסי' ה) ובשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ב סו"ס טו) ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' רעז ד"ה ולפי"ז). הרי שרוב ככל המפעלים יש בהם שותפות ישראל לפטור. וסוגיה זו נפתחה כבר בכל דיני ריבית וממונות והדבר לא יצא מידי ספק.

ועל יסוד נידון זה דנו פוסקים רבים שהוא לכל הפחות 'ספק' בדין ולכן לא יברך כלל ומצטרף לשאר צדדים, ראה בנשך כסף (סי' א עמ' סג) לגר"א פרץ בשם הגר"ח פ' שיינברג, ובספר טבילת כלים (פ"ב אות ג), וצינינו גם לשו"ת ויען דוד (ח"י סי' קב, אמ"א), וכ"ה בשו"ת בנו של אברהם (ח"ג סי' לה), קונטרס מים רבים (עמ' מה הערה יח). וכן הסכימו כמה חכמים בקובץ עץ חיים (כרך ל עמ' קמו, מובא בריח הבשם ח"א עמ' תשסה בשם אמ"א), ספר מנחת אליעזר טבילת כלים (עמ' צא) משם הגריש"א זצ"ל, נר אבנר (עמ' תע), הגר"ש גינזבורג (בית אהרן וישראל צד עמ' קטו), חידושי

ששותפות הגוי שעימו מבטלת תועלת הטבילה, ולכן בקונה את חלק הגוי או בישראל אחר שקונה מהם, שבזה בטלה שותפות הגוי חוזר הכלי לחובת טבילתו הראשונה. וזה לא שייך כלל בנידון דידן, דעסקינן בישראל וגוי 'שייצרו' את הכלי בשותפות, כלי זה פטור מעיקרא ואין לו צד חיוב טבילה לעולם שלא היה עליו שם 'כלי גוי' מעולם ולעולם, וזה חילוק ברור ואמיתי בעיני ולדמות בין הדברים היא שגגה גמורה. ועוד יש להוסיף הנראה לענ"ד, שמדברי מור"ם גופיה ושאר אחרונים בסתימת דבריהם מלמדת לפטור בשותפות גוי לגמרי דלא כהפ"ח והגר"א, שהרי גם חלק הישראל נמצא בכלי וזה בעצמו 'פוטר' את הכלי מטבילה לעולם, מאחר וחסר בו 'כמעשה שהיה' שכלי מדין לא הייתה בהם שותפות ישראל כלל. ואם כן גם בנידון שלהם ששייך טעם דבריהם, חבו דלא להוסיף על דבריהם במה שלא דיברו בדיוק, ובטח שלא להקיש ממנו למקרים שאינם דומים כלל.

ואיך שלא יהיה מאחר וחזינן שיש צד גדול להקל בזה כדן כלי שותפות עם גוי, ולכל הפחות אין ראיה להיפך לחייב בטבילה הדרינן למעיקרא, שהמסתבר ביותר שכלל אין כלל 'כמעשה שהיה' וספק אם הם 'כלי מסחר' הפטורים לגמרי, ושם טבילת כלים מדרבנן ובכל ספק להקל, ועוד שאר צדדי היתר רבים הנמצאים לעיל. הוי לכל הפחות ס"ס להקל בקל ובלא ייסורי מצפון כלל, כי באמת המציאות שלנו רחוקה מאוד מדבר תורה שלא נזכר כלל על מציאות זו.

חברה בע"מ ישות עצמאית

ומוסיף על כתובה דא, וכבר נפתחה סוגיה זו בכיו"ב בדיני ריבית החמורים ושאר דיני ממונות, כיצד יש לדון חברה בע"מ, האם היא ישות

שכיר שעות לעבוד על המכונות, ושותפות בבעלים עם גוי בחומר הגלם טענה לפטור ולא לחייב כמבואר במור"ם (סעיף יא). וכל דין אומן קונה בשבח כלי לא שייך בפועל גוי, שהרי מנהג פשוט הוא בסוחרים ובדינא דמלכותא של גויים שאין אומן קונה כלום בשבח הכלי, ואין אחר המנהג כלום, שכל השוכר את הפועל הגוי בודאי על מנהג המדינה הוא סוחר, וכ"כ בחזו"א (כ"ק סו"ס י, יו"ד סי' מד סק"א). והוא פשוט בעיני.

וגם לדון כלים אלה ככלים בשותפות שקנה אותם יהודי, וכביכול יצאו גם מטומאת 'השותפות' וצריכים טבילה, וכמ"ש כיו"ב הפ"ח (סו"ס ק לב) וביאור הגר"א (סק"ב) שמאחר ואומן קונה כנגד השבח ויש לו ערך מבורר בכלי, ולכן בישראל הקונה מהם הרי צריך להוציאו מטומאת גוי שבחלקו בכלי. ע"ש. זה אינו שייך כלל לנד"ד, שכאמור אין לפועל הגוי שום חלק מבורר בכלי ולא שייך כלל לאומן קונה שבח כלי, שהאומן הוא פועל בעלמא בחומר של אחרים ואין לו חלק כלל, ובכלל האידנא רוב ככל ייצור הכלים הוא במכונות ואוטומט ולא מעשה גמור בידים, וכבר בזה יש לדון אם שייך אומן קונה בשבח כלי שאינו אלא מפקח על האומנות הנעשית מאליה.

ועל כן לענ"ד אין שייך כלל לדמות מציאות דידן לדברי הפ"ח והגר"א, ואדרבה יותר היה להם לדמות לדברי מור"ם הנזכרים (סעי' יא) שאלה כלים בשותפות גוי וישראל ופטורים מטבילה. וראה במאמרו של הגי"א ליעבעס (נעם חי"ח עמ' לד אות ה) שעל דברי הגר"א ופ"ח יש לפקפק מעיקרא זאת מניין לחייב טבילה.

וכעת הנראה בעיני להוסיף דחיה גמורה לדבריהם, שהרי כל דברי הגר"א והש"ך בישראל וגוי שקנו בשותפות 'מגוי', שבשעת הקניה התחייב הישראל בטבילת הכלי אלא

זאת ועוד, שגם האוסרים בחברה בע"מ יש מהם שהודו שיש ספק גדול 'בחברה ממשלתית' שרוב המניות שייכות למדינה, שבוה אין בעלים. ובפרט שכך היא 'דינא דמלכותא' בכל ארצות הגויים ובפרט בארצות המזרח, ושם הוא דינא דמלכותא ממש כימי קדם שבכוחו להרוג ולהחיות. וא"כ דינא דמלכותא הפקיע בעלות הגויים מהעסק שנקרא בשם בע"מ, וכמ"ש כן במנחת יצחק (ח"ג סי' א) ושכ"כ בספר יד שאול. ע"ש. ובפרט לפמ"ש"כ שם המחבר שבכל מחלוקת הפוסקים כתב המהרש"ם שדינא דמלכותא מכריעה המחלוקת. ואוקי באתרין.

ובכלל כל הנידון כאן יש בו תמיהה רבתי, שהרי הוא עיקרון בולט בראשונים ואחרונים שחלק מיסוד בעלות גוי המחייבת טבילת כלים היא כשיש 'שם גוי עליו', ובכלים של בית חרושת אין שם גוי עליו כלל, אדרבה קוראים לכלים בשם של החברה שאינה שייכת לאדם מסוים, ואפשר שמחר יקנו את המפעל יהודים ואין איש שומע מזה וזה כמאה עדים שאין שם גוי עליו כלל אלא שם של 'חברה' בלבד.

ומלבד שלענ"ד בסברא ליתא שם גוי כלל, ואין מי יודע מיהו אותו גוי שיש לו בעלות בלא חקירה בפנקסים. וכן מוכח מהפוסקים שסוברים שחברה בע"מ ישות עצמאית, שלא שייך שם גוי על ישות עצמאית. וכך מבואר גם בכל הפוסקים המובאים בדברינו שיש לכל הפחות 'ספק' אם חייב לטבול כלים אלה, ולא חייבו בטענת 'שמו של גוי' עליו, שברור שאין שם גוי בלי בעלות. וראיתי שכך מבואר במשיב מלחמה (ח"ב עמ' שסח) בכיו"ב שהולכים בתר שם החברה כי אין כאן גוי כלל.

וכדברי בזה חזיתי במאמרו של הגי"א ליעבעס (נועם ח"ח עמ' לד אות ה) שאין שם גוי שייך בחברה

ממונית עצמאית או שיש לה בעלות פרטית של מחזיקי מניות החברה כשותפים, ומזה בהכרח השלכה ישירה על מציאות ייצור הכלים בזמח"ז שהרי כל המפעלים הגדולים בהכרח שהם חברות בע"מ. וכבר רבו הפוסקים שאחזו את כל החברות עסקיות כחסרות בעלות פרטית של איש מסוים אלא 'כישות עצמאית שאינה איש' וכמ"ש מהר"ם שיק (יו"ד סי' קנח) ומהרי"א הלוי (ח"ב סי' נד וסי' קכד) והצפנת פענח (סי' קפד). וראה במנחת יצחק (ח"ז סי' בו) ועוד יש בזה אריכות, עי' בספר הנפלא הצ'ק בהלכה (פרק יט) שהאריך בכל השיטות בזה. וכך נראית דעת מו"ר בהליכות עולם (ח"ח עמ' לט). [ולקמן נדון בדעתו בארוכה]

ואם נימא שזו אכן ישות ממונית נפרדת ואין כאן בעלות גוי מסוים, הרי שכל הכלים אינם כלים הנקנים מגוי אלא נקנים מישות ממונית שאינה בן אדם כלל אלא כזוכה בזה מההפקר וכלוקח הנמצא במדבר, וזה בודאי לא ככלי מדין וכמעשה שהיה. וכך כתב להקל בזה בהדיא לעניין טבילת כלים הגר"ח פ"פ שיינברג זצ"ל (נשך כסף לגר"א פרץ סי' א).

ואע"ג שחזינו גם פוסקים המפקקים בזה, ודנים את כל בעלי החברה כשותפים לחייב טבילה, וכמ"ש בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' לט) והגרש"ז אוירבעך (טבילת כלים פ"ב הע' א*) ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' תח-תט) במסקנת דבריו. כבר הינך רואה חולשת דבריהם שאם בעלי החברה הם כשותפים, הרי שיש בעלי מניות יהודים בשותפות לפטור מטבילה. ונמצא שרק על טענתם זו כבר איכא ספק שמא אין כאן בעלות ולא מקרי כלי גוי ושמא החברה היא שותפות ויש בה גם שותפים יהודים לפטור, וכל זה עוד בלא טענת היסוד שאין כאן תנאי יסודי 'כמעשה שהיה'.

ידיים מוכיחות גם על מנהג העולם שלא הרגיש ולא חש בשינוי הגדול הנעשה, ואין להביא ראיה ממנהג הנמשך מאליו אעפ"י שהמציאות משתנה שאין בזה ראיה כלל.

וחזיתי בהרבה מספרי האחרונים וספרי קיצורים, שמציינים לעיין בספר טבילה כלים לגר"צ כהן (ריש פ"ב) באומרם שהאריך בכל זה והעלה להלכה שלטבילת כלים גם לאומרים שחברה בע"מ ישות עצמאית, הכלי חייב בטבילה. וסמכו על דבריו גם לעניין ברכה, ובראותי כן חיפשתי אחר הספר לראות כוחו וחילו שאם סמכו עליו כ"כ גם לעניין ברכה בודאי הוכיח דבריו לתלפיות. ומה מאוד נפלאתי שכתב להלכה הפסוקה למעלה ביאור של משפט אחד בהערה זו"ל, שמעתי מהגרש"א. ואעפ"י שמבחינה משפטית בית החרושת בכה"ג הינו כאישיות משפטית בפני עצמה ובלתי תלויה בקיומם הפיזי של בעלי המניות. וכ"כ הרב יצחק ליעבס (בנועם ח"יח). עכ"ל.

ועל עלבונה של תורה יש לזעוק, וכי כך מכריעים דין בדאורייתא בלא טעם וראיה ואפי' בלא בירור סברא. וכי 'שמועה' מחכם שלא ביאר דבריו ולא כתב כדרך לימוד סדורה בספר, אין בזה כדי להכריע אפי' דין קל כשלא בירר דבריו בטעם וראיה, כל שכן בסוגיה שלמה כנגדו שאין כאן בעלות גוי כלל, ועוד להורות לטובלם בברכה בורכא היא. היכן היא כבודה של תורה והיכן היא מוראה של הוראה, וכמה תמוהים דבריו שתוך כדי דבר שמועה אומר בעצמו כסתירה גמורה לדבריו, שהנחת יסוד היא שהחברה בע"מ היא ישות עצמאית, ולא ראה צורך להסביר איך לא סותר דבריו בלא הסבר.

ומה ששלח לעיין במאמר בנועם (חלק יח) קיימתי דבריו לעיין שם אולי משם תעלה ארוכה

ובית חרושת, ואם כן יש לתמוה איך למדו לחייב מכלי מדין שהיו כלים של איש והם כלי סעודה והשליכו את אותם דינים על מפעלים וכלי סחורה, מרחק השניים אין הדעת סובלו לחברם 'בגזירת הכתוב' שלמדו ממנה חז"ל לצמצם המקרים ולא להרחיבם.

וקובע ברכה לעצמו בשו"ת עמק התשובה (ח"ה סי' 10) שהאריך בנידון זה בלשון חדה וז"ל, דאין הוא תחת רשו הבעלים דוקא אלא תחת שם הקאמפ' (החברה) והוי זה כמו הפקר שאין לו בעלים, ובפרט שמשום זה קובעין שם לעצמן בכדי שלא יהא מקושר עם עצמותן של הבעלים, א"כ חולקת עי"ז רשות לעצמו ולא תחת שם בעלים. ע"כ. ודו"ק היטיב, וראה שם בשאר דבריו שמזה מסיק לתת ביד קטן לטבול את הכלים בזמן הזה. והוסיף לומר וז"ל, ועוד מכיון שעפ"י רוב כל הקאפ' מקושרין להבאנקס ע"י הלאות וכדומה ומשועבדין כל הקאפ' לזה, ואין בידיו למכור וליקח לעצמו עי"ז נידון כאינו ברשותו. ויותר מזה מבואר בתוס' (קידושין ל"ו ע"ב ד"ה כך) וז"ל, ויש ליתן טעם דלפיכך בטלו תרומה ומעשר לפי שעכשיו בחו"ל אין הקרקעות שלנו, שהרי משועבדות הן למלך ואנו נותנים מהם מס למלך, א"כ אין להם דין קרקע להפריש תרומה ומעשר. עכ"ל. הרי דבמה שמשועבדין ליתן למלך מס והמלך יכול לסלקם אם לא יתנו לו לא חשוב קנינו שלו עד שע"ז פטור ממעשרות, וא"כ מכל שכן בנ"ד שמשועבד להבאנק ואין בידו למכור לאו קנינו הוא. ע"ש.

ומש"כ כמה מהאחרונים ללמוד חיוב טבילה בברכה, ממנהג העולם ולא הביאו ראיה לדבריהם אלא סברא בעלמא, היא גופא קשיא על מה סמכו 'העולם'. ודברי כמה מהחכמים שכלל לא הרגישו בזה ולא מצאו טעם לחייב, הם

לצורך היא, חדא שאין לו כוח להכריע במחלוקת כזו מסברת עצמו בלא ראייה ודימוי מילתא שאינו מכורח אינו ראייה, ועוד שגם אם נדחוק שאין כאן שותפות סו"ס גם לדבריו חסר טומאת גוי ובודאי שאינו בכלל 'כמעשה שהיה', והרחיק לדון בסוגיות שאין להן שייכות והכרעה לנד"ד, ואת עקרונות יסודות טבילת כלים לא חקר.

ומה מאוד יש להתפלא שאחרי שהכריע (אות ח) מדעת עצמו שחברה בע"מ ישות עצמאית היא ואין כאן בעלות גוי, המציא סברא חדשה על הגדרת חברה בע"מ וז"ל, בריה חדשה שיוצרת כלים ובריה זו נבראה ע"י עכו"ם ושמה של עכו"ם עליה, וכי ס"ד שבמדין אם מצאו שם ישראל בית חרושת של כלים שנעשו על ידם לא יתחבו בטבילה מפני שלא נקרא שם עכו"ם עלה אלא שם של הפירמא וכו' לכן נראה לפיע"ד דכל הכלים של בתי חרושת בכאן אעפ"י שיש בין בעלי המניות יהודים מחוייבים בטבילה. ע"כ. ואני מתפלא מנין הכוח להיות דורש כך מדעתו שמניין ליה שנקרא 'שם של גוי' על החברה שזו סברת כרס וגם סברא חסרת היגיון, שאם אין לגוי בעלות עליה והיא 'בריה חדשה' יש מאין, איך יכולה להיקרא על שמו של גוי שאינה שייכת לו, ממש תרתי דסתרי באותו משפט. ועל כל הכלים כתוב שם החברה בע"מ ולא שם של גוי וגם תביעה בערכאות תהיה על החברה בע"מ ולא על גוי, ואין זה אלא גוף עסקי בלבד ולא בכלל שם גוי עליו כלל, וסברות אלה שכתב אין בהם ממש. ועל הנחת יסוד שכתב שגם בית חרושת של כלי מדין חייב טבילה גם זאת מנין לו, והגמרא והראשונים אמרו בהדיא שיצאו הכלים מרשות גוי לרשות ישראל, ובכגון בית חרושת כזה אין כאן גוי כלל. ויש להאריך בכל דבריו שם שיצא מעניין לעניין, אך אין לדידי תועלת בזה שכל יסודו ומסקנתו מסברת עצמו וגם היא לא

לתמיחתי, אך לדאבון לב כאותו מחזה נגלה לעיני, שכתב הגאון הכותב שם סברות מדעת עצמו בלא הכרח ובלא ראייה ואפילו לסב"ל לא חשש, ואיני יודע ומכיר דרכי לימודם וכללי פסיקותיהם אך לדידן אין דבר כזה נחשב כלל להכריע על פיו. ועיקר יסודו תמצית דבריו אמר בזו הלשון, ובנידון טבילה נראה לפענ"ד, דבין אם נאמר החברה למניות הוא בריה בפנ"ע ובין אם נאמר שזה פשוט כשותפות, מ"מ הכלים הללו צריכים טבילה. דהרי טעם טבילה זו מבואר בירושלמי, בכדי שיצאו מטומאת עכו"ם ויכנסו לקדושת ישראל, ומהאי טעמא בישראל ועכו"ם שקנו כלי בשותפות א"צ טבילה כמבואר ברמ"א (י"ד סי' ק"ב סעי' י"א) דכיון דאינו יוצא מידו טומאה בטבילה זו, כיון דעדיין שם עכו"ם עליו. (עיין בשיך שם בס"ק כב) ובביאור חגר"א ובמקור דין זה באו"ה. עכ"ל. והנך רואה שקבע מושכל ראשון שטעם הירושלמי בטומאת גוי ניתן לחדש בו וללמוד ממנו כפי דעתו, וזו טעות מיסודה שאין רשות לחכם אחרון לפרש כדעתו בדיני תורה כאילו והיה לחד מתנאים או אמוראים, ומילא אם היו צודקים דבריו אך גם הם אינם קיימים, שאין טומאת גוי רובצת 'על ישות ממונית עצמאית' אלא רק על מה שבבעלות הגוי ממש, וגם בשותפות יהודי וגוי טעה לדמות שלא בצדק ששם דיברו בשותפים שקנו מגוי, אך בישראל וגוי שייצרו בשותפות כלי אין חלות טומאה כלל בשותפות עם יהודי. וגם הירושלמי לא דיבר אלא בכלי סעודה ומנין למחבר זה שגם בכלי סחורה אמרו כן, ולדבריו הקונה כלי גיגון מגוי צריך טבילה. ומלבד זה איך לא חש למפורש בתלמוד בבלי שהכריעו כלל יסודי היפך גמור מדבריו וצמצמו האיסור רק 'כמעשה שהיה', והחכם הנזכר ממש היפך קבלת חז"ל ומחדש בדינים לחייב את אשר לא ציווה ה'. וכל מה שהאריך שם בכמה אותיות בגדרי 'שותפים' אריכות שלא

שהכלים הבאים מחו"ל חולכים בתר רוב שהם גויים ולא של ישראל, וגם לעניין ברכה לא חולכים אחר הרוב דווקא בספק בדין לא בספק במציאות.

ודברי מו"ר צריכים לי תלמוד ראשית לגופן של טענות, מדוע קרא לזה פריש מרובא שלכאורה ספק בבעלים של 'המפעל' הוא ספק בקבוע כמחצה על מחצה וכמ"ש במלאכת שמואל (עמ' ריד), ובכלל ברור הוא שיש מפעלים בבעלות יהודית באותה מדינה ואין ידוע איזו מהן וזה בספק בקבוע. ונמצא שהוא ספק שקול שמא של יהודי שמא של גוי והו"ל לומר ספק ברכות להקל. ועוד והוא עיקר, על כל הכלים כתוב שם החברה וארץ ייצור ומה שייך בזה פירש או רוב כשהדבר מופיע לפניו, שזה כמי שרואה את המוצר יוצא ממקום ייצורו ואין כאן פירש, ואם מצרף שיטת הר"ן שפירש בפנינו אינו בקבוע מהתורה אכתי הוי ספק שקול ולא אזלינן בתר רוב גויים. ולעניין הכלל בספק ברכות שקבע שם, שעל 'רוב במציאות' לא אמרין סב"ל. זה צריך לי עיון ביותר, והרי חזינן אחרונים רבים שהחזיקו כדברי הצפנת פענח שכלי גוי 'שאינם' כלי סעודה אין בהם חובת טבילה מהתורה כלל שאינם ככלי מדין, וזה מחלוקת בפוסקים ולא רק רוב במציאות וגם לפי דבריו היה לומר סב"ל. וזה על עצם הטענות הנזכרות בדברי הרב.

אך יותר יש לשאול על טענות שלא נזכרו כלל בדברי הרב, חדא מדוע לא הזכיר הרב שיש לנו ספק שמא חלק 'מבעלי מניות' הם ישראל, ובמציאות אין באמת ספק וניתן לברר והוא גם המצוי שאכן יש שותפות ישראל והכלים פטורים לגמרי מטבילה כדין כלים שבשותפות עם ישראל, וא"צ לומר שלא יברך.

מוכרחת בהיגיון הפשוט, ומה תועלת להאריך בזה. וימחל לי החכם שהבאתי דבריו לדחותם נחרצות שלא על החכם באתי, אלא רק לעורר וזאת שים על ליבך, שיש כאן עדות וראיה איך המנהג הנפוץ על פני כל הארץ להטביל הכלים בברכה, אין לו בית אב בקדמונים והבאים לתרין המנהג בנו יסוד המנהג על סברות ללא כיסוי ובניינים הפורחים באוויר. ומאחר ואין בדברי קמאי וכל שכן בתלמוד לתמוך דבריהם אלא רק להיפך, שחסרים במציאות ובמנהג כמה יסודות בסיסיים בדין כאמור. הרי שרק על טעם זה בכלים שיוצרו בחברה בע"מ היה לפטור טבילתם לגמרי, וכל שכן בהצטרף כל טעמי תריצי דלעיל.

דעת מרן הגרע"י זצוק"ל

וראה בזה למו"ר בהליכות עולם (ח"ח עמ' לט) שאחז יסוד זה שחברה בע"מ אינה בעלות פרטית בלא ספק, והכריע להקל גם בדאורייתא ממש בריבית קצוצה. שכתב וז"ל, בבנקים שבזמנינו אין לאסור משום ריבית מן התורה, אעפ"י שבעלי המניות וחברי ההנהלה והמנהלים כולם יהודים, לפי שאין המנהלים ולא בעלי המניות אחראים באופן אישי בעד הכסף, ואין לאיסור על מי לחול. עכ"ל. ואם בדיני ריבית דאורייתא החמורים מאוד שאינו קם בתחיית המתים, החשיב את הבנקים וחברות האשראי לגוף ממוני שאין בו איסור מהתורה כלל. הרי פשיטא בטבילת כלים שיש בה ספק אם כל דיניה מדרבנן ודווקא כלי סעודה ולא סחורה וכו' יש לכל הפחות לצרף גידון זה לספק נוסף להקל.

אלא שצריך לפרנס את זה עם מה שכתב מו"ר לחייב טבילת כלים 'בברכה' בכלים הבאים מחו"ל, עיין בהליכות עולם (ח"ז עמ' רנח - וס) וחזר עליהם מילה במילה בשו"ת יחיה דעת (ח"ג סי' ס),

ובכלל צ"ע מה דעתו 'במנויות' שלא מצאתי שדיבר בזה בכלל, ומוזכר באגב שהסכים לדברי הראש"ל בנו בילקוט יוסף (שבת ח"ב סי' שו, עמ' קכט), אך שם דן עמו בשכר שבת ומסייע ולא בהגדרת בעלות. ואפשר שלא ראה צורך לדון במנויות כי כבר הכריע שכל חברה בע"מ אינה בעלות פרטית ובכלל מאתיים מנה, ולא ברור למה לא הזכיר מזה כלום הכא. ולא שייך לומר שלא ידע מכל נידון זה, שהרי ציין בעצמו לס' טבילת כלים שהזכיר הפסק ביחוד, והרי שם דן במנויות וחברה בע"מ וכן בשאר אחרונים שציין כבר מפורסם הנידון בזה. וצריך לי עיון.

ובדברי בזה עם כמה חכמים טען בפני אחד שמרן היביע אומר דעתו להחמיר בטבילת כלים גם בספק ספקא, ורצה ללמוד ממש"כ מרן ביבי"א (ח"ב יו"ד סי' ט) וז"ל, נראה שלענין הלכה אין להקל בספקם של כלי מתכות, הואיל ומרן פסק להחמיר בדין משכנתא. ומיהו בכלי זכוכית אפשר להקל בספקם משום דהוי מדרבנן. ואף היבא דאיתחזק איסורא, אפשר להקל בספקא דרבנן וכו' ולכאורה ק' שהרי מרן החמיר במשכנתא, אף על פי שהוא ספק בגמרא אם צריכה טבילה. ולכן נראה כמש"כ שיש להחמיר ג"כ בכל הספקות בכלי מתכות. ומכ"ש כשהספק במציאות ואתחזק איסורא שיש להחמיר, ורק יועיל ספק זה להצטרף כשיש צדדים אחרים להקל. וכגון לענין טבילת כלים בשבת ויו"ט, דלא חשיב תיקון כלי כ"כ, ומש"ה נקטינן להקל היבא דליבא גוי. וכנ"ל. ע"כ.

ולדעתי טעה בזה טעות גדולה לייחס למרן היבא אומר בוקי סריקי, שמה שייך לאסור את ההיתר בספק ספקא, והוא כלל גדול בכל מקום ובכל איסור תורה שמעיל בו ס"ס, ואיך יעשה את מרן טועה בדבר משנה ושוכח מכל תורתו שהרבה

ועוד יש לשאול, למה לא חיבר לכאן דבריו שבאותו ספר הליכות עולם (בהל' ריבית הנ"ל) שכל שהוא חברה בע"מ אין בו דין בעלות גוי כלל, אם סמך על טענה זו בריבית קצוצה דאורייתא, איך לא הזכיר מזה כלום בטבילת כלים שהיא ספק דרבנן.

ועוד יש לשאול בהבנת דעת קודשו, שלכאורה דבריו לא מובנים שלענין היתר שימוש בכלים שאינם טבולים בבית מלון וכיו"ב כתב להקל כי אצל הבעלים אינם ככלי מדין אלא 'כלי סחורה', וכמ"ש בזה מו"ר בשו"ת יביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ט אות ג) ובשו"ת יחזה דעת (ח"ד סי' מד). והרי אצל הגוי אין לך כלי סחורה יותר מזה ודברי הצפנת פענח זועקים כאן בקול ברור, וגם היבואן הישראלי שקנה מהגוי הוא על דעת כלי סחורה לחוד וככל דברינו לעיל, שדוקא כלי 'שאו"ל' מישראל רבואת היא לחיבו טבילה, אך בלוקח ישראל שני מיבואן ישראל הוא פטור לגמרי מטבילה שאינו 'כמעשה שהיה' שיעבור הכלי 'מ'רשות גוי ל'רשות ישראל' כנזכר בדברי הגאון וכפשט הגמ' 'כמעשה שהיה'. ע"ש.

ואיך שלא יהיה גם אם נאמר שפליג מרן זיע"א בהא וס"ל לחייב בישראל שקנה מישראל גם אם הראשון קנה לסחורה, ובאמת כן משמעות דעתו הרמתה (ח"ז יו"ד סי' ט). ע"ש. כבר חזינן שרק מדברי רבנו זיע"א בדבריו שבמקומות אחרים בחברה בע"מ עם שיטת הצפנת פענח ודעימיה, היה כבר ס"ס להקל גם בדאורייתא, וכל שכן במה שקיבץ שיטות ראשונים שטבילת כלים מדרבנן, יש כאן בכללי הפסיקה כבר די והותר להוציא בהיתר. אלא שלא חיבר הנידונים ההם לטבילת כלים וכלל לא התייחס לטענות אלה לא בעד ולא נגד, והוא צ"ע גדול בדעתו זצ"ל.

הפוסקים, האם כלים שלנו בזמז"ז יש בהם דין בליעה, וכבר נפתחה סוגיה זו באחרונים ע"ש שלא נכפול הדברים לחינם.

וארווח לן טובא בנד"ד שאם אין בליעה כלל ומה שמחמירים בהם האידנא הוא מטעמי הנהגה ולא הלכה כמבואר שם. בנד"ד הוא צד נוסף להקל וזאת בהקדים, שכן כמה מקמאי למדו בפסוקים ובחז"ל טבילת כלים מקושרת בקשר אמיץ להכשרת כלים, וכל שאינו בכלל בליעה אינו בכלל טבילה התורה. ולדוגמא ראה ברשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד' שער ד', דף ל"ה) שכתב וז"ל, א"ל רבא כלי סעודה אמורין בפרשה, כלומר מדכתיב כל אשר יבוא באש ואי זהו דבר שבא באש וצריך להכשירו באש, הוי אומר זה כלי סעודה שבו לעל על ידי האש וצריך להפליט בלעו על ידי האש. עכ"ל. ומבואר שדין טבילת כלים כפוף לדין הכשרת כלים, ומאחר והאידנא לא בולעים כלל גם טבילה לא בעו.

וכ"ה בהדיא בהגהות חת"ס (סי' קב אות ה) ומיני' ילפי חז"ל דכלי דאינו בא לכלל הגעלה ולבון אינו אב לכלל טבילה, כמ"ש רש"י ורשב"א הביאו הפר"ח רס"י זה, והיינו כלי סעודה דחז"ל. עכ"ל. ועי' בשו"ת אבא בם (ח"ה סי' י) שבכלים חשמליים יש להקל מטעם זה שהרי אינם בכלל הגעלה וליבון. ע"ש. ובאמת שלדידן הוא בכל מתכות שהרי אינם בולעים כלל בדרכי התעשייה דידן. וראיתי לספר הנדיר ולמחברו הכביר כח בסמכוני באשיות (סי' קב, עמ' קמה) שהאריך בזה כידו הגדולה שכל דבריו בבחינת קנאת סופרים תרבה חכמה, שצריך גם נידון זה בכלל המאמר הנפלא הערוך ומוגש שם.

ואעפ"י שלרוב ראשונים משמע מסתימתם שבליעת הכלי אינו לעיכובא, עכ"פ חזי להצטרופי לכל הני טעמי תריצי, שמאחר ואינן

ספקות להתיר. אלא ודאי כוונת מרן ביביע אומר, שלצרף דעת האומרים שטבילת כלים 'מדרבנן' את הספק הזה אין לצרף לספק נוסף לעשות ס"ס להקל. כי מאחר וחזינו שמרן השו"ע בדין משכנתא שזה ספק בגמרא החמיר לטבול, ולא צירף האומרים שטבילת כלים מדרבנן להכריע לקולא, למדנו לדעתו הרמה שזו 'הכרעת מרן' להחמיר בספק ספקא כזה ולא עבדינן לקולא, ומאחר ומרן השו"ע 'הכריע בהדיא' שלא לעשות ס"ס כזה, בזה אין בכוחנו להתיר נגדו. אך פשיטא שאם יבואו ספקות שונים בעיקר הסוגיה, כגון בדין ספק סחורה בגוי וסחורה ביבואן וספק שותפות עם ישראל ודיין חברה בע"מ וכו' שהם ספקות שונים בגוף הסוגיה, בזה עבדינן ס"ס להקל בלא חשש כלל, כי בזה מרן השו"ע לא הכריע לאסור בזה בהדיא. ולא רק זאת דעבדינן ס"ס, אלא גם מצרפין שפיר לרווחא דמילתא דעת האומרים שטבילת כלים מדרבנן. וכמ"ש שם בהדיא 'יועיל ספק זה להצטרף כשיש צדדים אחרים להקל'. ודו"ק. ומה שהתעקש ללמוד מדברי מרן בהליכות עולם (ח"ז עמ' רנה) כלי שיש בו ספק אם חייב בטבילה או לא, יטביל עמו כלי אחר שחייב בטבילה בודאי, ויכרך על טבילת כלים. ע"כ. דברי הכל הם, שלא בא לחייב טבילה גם בס"ס אלא בספק אחד, ודבריו לא באו אלא לעניין ברכה ותו לא. [וזה מלבד מה שיש לדון בדברי היביע אומר שהיה לו לחלק גם בזה שהרי מרן בבית יוסף לא נחית לכל האומרים שטבילת כלים מדרבנן, וגם בדעת הרמב"ם לא ברירא ליה שצוין לרשב"א. מה שאין כן אחרי שנגלו לנו כל קמאי בכתובים, יש לומר שגם מרן הבית יוסף היה סומך על זה בס"ס. ודו"ק.]

אינם 'כלי שטף'

זאת ועוד כמצטרף ועוד לכל הנזכר, במקום אחר הארכנו הרבה בחקירת המציאות ודברי

בשאר מתכות מה הם ואין לדבר סוף. ובפרט שהליך ייצור האלומיניום אין פשוט ודורש טכנולוגיה שכלל לא הייתה בימיהם.

ומאידך חזיתי בשו"ת אור יצחק (ח"ב יו"ד יז אות ח) שפוטר לגמרי. והאריך בזה גם בשו"ת אבא במ (ח"ה סי' י, עמ' תסח) וסייע הפטור בזה בכמה אופנים ע"ש. וציין שכ"פ גם בשו"ת ושב ורפא (סי' קצא, עמ' רצו) ובשו"ת שרגא המאיר (סי' פג) ובספר נתיב בינה כלים (סו"ס גג). וכ"כ בספר יוסף דעת (עמ' פו) בשם הגרז"נ גולדברג, ובספר הכשרות (פוקס פ"ב סכ"ב) ועוד.

וראית כבר טענה הנזכרת לעיל כמה פעמים, שלשון חז"ל מוכיחה בדינים אלה שדווקא 'כמעשה שהיה' ודווקא 'האמורין בפרשה' בכלי מדין שאסרה תורה, ידיים מוכיחות הן גם לאלומיניום שלא נזכר במעשה שהיה ודי בזה כבר להוציאו בהיתר. וכ"כ בנידון אלומיניום ודוגמתו בשו"ת אבא במ הנזכר וציין לעוד כמה פוסקים שכתבו כן, בשו"ת שיח נחום (סי' מ"ט אות ב), קובץ הדרום (ניסן תשל"ב עמ' סי' כ"ט עמ' קל) ושכ"כ בקובץ נזר התורה (ח"ה עמ' רע"ז). וראה עוד בדברי גאון מופלא בס' סמכוני באשיות (סי' קב אות א) שהאריך בזה וכתב שאלומיניום הוא סוג מתכת בפני עצמה ונמצא היום בשימוש בד"כ בסנסוגת ברזל ונחושת ואבץ ובדיל. ונירוסטה היא מתכת הנוצרת מהוספת מתכות לברזל בזמן הפיכתו לנתך פלדה, והמתכות העיקריות המוספות הם כרום וניקל וכל אלו נראות כמתכות חדשות שהרי יש להם תכונות משלהן ומראה אחר ושם חדש ופנים חדשות באו לכאן. ועל כן מסיק שם שפטורות לגמרי מטבילה גם מדרבנן וכנ"ל. וכידוע, רוב הסירים והסכו"ם עשויים אלומיניום או נירוסטה.

בבליעה גם אינן בטבילה ואין במ תנאי יסוד 'כמעשה שהיה' בכלי מדין שטבילה והכשרה נאמרו כאחד. ובהצטרף שאר טעמי תריצי גם ארווח לן טובא.

נירוסטה ואלומיניום

והנה כידוע התורה הקדושה (במדבר לא, כב) מנתה שישה סוגי מתכות והם הזהב הכסף הנחושת ברזל בדיל ועופרת. ונחלקן האחרונים בדינם של מתכות חדשות כאלומיניום ונירוסטה שלא הוזכרו בתורה, האם יש בהם חיוב טבילה מהתורה אם לאו. ראה בתפארת ישראל (ריש טהרות יבקש דעת אות מד) אלה ו' המתכות לאו דוקא וכל שדומה להם כמותם מהתורה. וכ"ד השבט הלוי (טבילת כלים פרק י"א הע' קי"ג) ועוד. ומאידך יש הפוטרם או מסתפקים אם חייבים בטבילה מהתורה כמ"ש האגרות משה (יו"ד ח"ג סי' כב) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תנא) ברם סבירא להו שעל כל פנים מדרבנן בעי טבילה. והוא טעון בירור מהיכן למדו לגזור גזירה חדשה, ואין להקיש מזכוכת לאלומיניום שאין מרחיבים גזירות ולא לומדים מהם היקש כידוע. עי' ברא"ש (שבת פ"ב סי' טו) שאין לחדש ואין להרחיב גזירות שלא באו במפורש, והארכנו בזה במ"א ואכמ"ל שבלאו הכי רבו הצדדים בזה.

ועי' בחשב האפוד (ח"ג סי' ע) שדעתו הייתה לפטור לגמרי גם מדרבנן, אלא שלא הכריע כן מחמת דעת הגאון מטשעבין שחשש שמא זה בכלל 'ברזל' שבפסוק. ובאמת שאינו מוכן מדוע לחשוש לדבר המוחזק בשמו הן ביד ישראל והן אצל גויים במשך מאות שנים, ולטעון שברזל שלהם היה אלומיניום והשתכח עם השנים שמו ותחתיו מצאו ברזל וקוראים לו בטעות אלומיניום, זה דבר זר ומוזר, ואם מטילים ספק במתכת הנקראת ברזל מה היא בוא נטיל ספק גם

הגזירות. גם הגאון רבי יוסף חיים בספר ידי חיים (עמוד ר) כתב, שאפילו דבר חדש הדומה ממש לדבר שגזרו עליו חז"ל, ואילו היה בזמנם היו גוזרים עליו, מכל מקום הלכה פסוקה היא, שאין לנו לגזור עליו איסור, אחר חתימת התלמוד, ואין לאסור אלא דבר שגזרו עליו חז"ל בפירוש, והבו דלא להוסיף עלה. ע"ש. וכן מוכח בבית יוסף א"ח (סי' יג). ע"ש בארוכה.

וחזר על דבריו בשו"ת יביע אומר (ח"י י"ד סי' י) וציין למסכימים עמו גם בדורו וז"ל, והגאון המחבר מנחת יצחק הנ"ל הדר תבריה לגזירה בספרו מנחת יצחק ח"ד (סי' קיד סוף סעיף ד), שאחר ראותו דברי בשו"ת יביע אומר ח"ד (חיו"ד סי' ח) הנ"ל שא"צ טבילה, העתיק כל הלשון שכתבנו שם, שאינם צריכים טבילה. ע"ש. וכן פסק להקל בשו"ת באר משה ח"ב (סי' נג). וכן פסק רב אחאי גאון בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' לז), והניף ידו שנית בחלק ח (סי' כו אות א), וכתב, ששמח בראותו בשו"ת יביע אומר ח"ד (חיו"ד סי' ח), שגם אני העלתי כן. ע"כ. וכן כתבתי גם בשו"ת יחזה דעת ח"ג (סי' ס). הנה כי כן מסקנא דדינא שכלי פלסטיק וניילון א"צ טבילה כלל. וכן ראוי להורות. עכ"ל. ולא ראיתי להאריך בזה שכבר פשוט הוא ובהצטרף כל צדדי ההיתר דלעיל הוא מן המתמיהים להחמיר בזה. [וכהערת אגב, מש"כ לדחות דברי האוהל משה בביטול חד בתרי בכלים שאחד מהם אינו טבול, ופלפל הרב זיע"א בדבר שיש לו מתירים אי קימ"ל כהצל"ח בתערוכת כלים, לענ"ד גם בלא הצל"ח דיינינן ליה כיש לו מתירים מדינא דגמרא (נדרים לט ע"א) אמר רבי אבא שאני קונמות הואיל ואי בעי מתשיל עליהו הוו להו כדבר שיש לו מתירין ואין בטיל ברוכ וכו' בשלמא קונמות מצוה לאיתשולי עליהן משום דרבי נתן. ע"כ. ובנד"ד שיש מצוה

ובאמת שלענ"ד הוא לימוד פשוט גם בדעת מרן שקיבלנו הוראותיו שמה שמנתה התורה בדווקא הוא, שבכיו"ב למד מרן הבית יוסף (יו"ד סי' סד) וז"ל, כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, לפיכך אין חייבים משום חלב אלא השלשה מינים אלו, אבל בהמה טמאה וחיה בין טהורה בין טמאה חלבם כבשרם. זה פשוט כיון שלא אמר הכתוב חלב אלא של שור וכשב ועז. ע"כ. הרי שפירוש התורה במניין הוא היתר גמור לאידך שלא נזכרו והוא פשוט. ועי' בדבריו עוד (סי' פא) בשם רבנו שמחה וז"ל, דדוקא לענין בשר בחלב אין חשוב כחלב, דקרא קאמר 'בחלב אמו' כמו שיוצא מן האם מעורב עם האוכל, אבל לכל שאר מילי הוי בכלל חלב דתנן (מכשירין פ"ו מ"ח) מי חלב הרי הן כחלב. ואמר ריש לקיש עלה (בחולין שם) לא שנו אלא להכשיר את הזרעים, אבל לענין בישול מי חלב אינו כחלב. עכ"ל. הרי שאפי' על שם לוואי 'חלב אמו' הוא דין גמור ללמוד ממנו להתיר בדאורייתא ללא שם לוואי, וכל שכן וקל וחומר על שם עיקרי של מתכת שכל שלא הוזכר אינו כלום. וכבר בזה די והותר, ובהצטרף כל האמור לי דין צריך בשש.

כלי פלסטיק 'גזירה חדשה'

והנה קודם שנדבר בכלי זכוכית נדבר בדומה לזה בכלי פלסטיק וניילון שהתחדשו אך בדורות האחרונים, עי' בשו"ת יביע אומר ח"ד (חיו"ד סי' ח) פסקתי שאין צריך להטבילם, ואף על פי שחז"ל (ע"ז עה ב) גזרו על כלי זכוכית להטבילם, הואיל ואם נשתכרו יש להם תקנה, דינם ככלי מתכות, מ"מ כלי פלסטיק וניילון, שלא היו בימי חז"ל, ולא היו בכלל גזירתם, אין אנו יכולים לגזור גזירות חדשות, וכמ"ש כיו"ב בשו"ת מלמד להועיל (חיו"ד סי' מט) בדין כלי עצם. ע"ש. והוא הדין לכלי ניילון ופלסטיק. וכמו שאמרו בירושלמי (שביעית פ"ב ה"ד), אין מוסיפים על

גם מדברי הרדב"ז (ח"ב סי' תרלג) בכל אותן גזירות שגזרו לטובת קדושת ירושלים וכתב שם בצד נוסף וז"ל, ותו איבא טעם כללי שלא גזרו אלא בזמן שאפשר להתקיים גזירתם אבל האידנא דרובא עכו"ם אי אפשר להתקיים גזירתם שאם לא יעשו ישראל יעשו עכו"ם ומה הועילו בתקנתם וזה טעם נכון על שאלתך ודו"ק. עכ"ל. ומוכח שבביטול התועלת בטלה התקנה. והאריך שם בבקאות וחדוות לימוד כדרכו. ודפח"ח.

והוסיף עוד דרך נוספת, שהואיל וטעם תקנת כלי זכויות בחז"ל (ע"ז ע"ב) דהואיל וכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו, דיש להם דימיון לכלי מתכות במה שאם נשתברו יש להן תקנה בהתכה וייצור מחדש. לפי זה יש לומר דהיינו דוקא בזמנא שהיה נראה לבריות דימיון לכלי מתכות במה שאם נשתברו יש להם תקנה, אבל האידנא שאין מי שמתיך כלי זכויות ועושה מהם כלים מחדש, א"כ אין שום דימיון לכלי מתכות בעיני הבריות וליבא למיגזר שאם יקלו בזכויות יקלו גם במתכות. וכיון שבטל החשש בטלה התקנה. ואף שבקבוקי זכויות ממחזרין ואפשר שחוזרים ומתיכין אותן, אין זה עושה דימיון לכלי מתכות בעיני הבריות שלא שמים על ליבם ענין זה.

וע"ש בדבריו המתוקים, שגם לאומרים שטבילה מעיקרא מדרבנן היא וא"כ גזירת זכויות לחודא קאי ולא תליא במתכות, אכתי אין לגזור בזכויות שהרי השתנתה הרבה ממה שהייתה בזמן חז"ל וקמאי, שבזמנא הייתה נראית כמתכת מה שאין כן היום שהיא שקופה ונקיה שאין לה דימיון כלל למתכת. שזכויות שלהם כהה הייתה הזכויות ככלי מתכת ויש לומר דדוקא בזמנא שהיתה הזכויות כהה וכדפי' רש"י (תהילים ז, ח) עששה מכעס עיני, עששה לשון עששית שמאורה כהה.

להטביל כלים הרי שלא אמרין בטל ברוב מאחר ויש לו מתירין בטבילה והיא מצוה. ודו"ק.]

זכויות - בטל תקנה

אלא שמעתה שאין להחמיר כלל בפלסטיק, יש להיכנס בבירור יסודי האם יש חובת טבילת כלים בכלי זכויות. ואקדים היסוד לזה מדין הלוואה בריבית לגוי שאסרו חכמים שמא ילמד ממעשיו, וכתבו התוס' (ב"מ ע"ב) וז"ל, יש להתיר לפי שיש עלינו מס מלך ושרים והכל הוי כדי חיינו ועוד שאנו שרויין בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עמהם הלכך אין לאסור רבית שמא ילמוד ממעשיו יותר משאר משא ומתן. ע"כ. וכדבריהם פסק מרן השו"ע (יו"ד סי' קנט ס"א) וז"ל, דבר תורה, מותר להלוות לעובד כוכבים בריבית. וחכמים אסרוהו, אם לא כדי חייו, או לת"ח, או בריבית דרבנן. והאידנא, מותר. ע"כ.

ומבואר היטיב שאמרין הכא בטל טעם בטלה תקנה, והארכתי בזה הרבה במקום אחר ביסודות וכללים בסוגיה גדולה זו אמתי אמרין בטלה תקנה. ואכמ"ל בכל הסוגיה כי ארוכה היא, אך לנד"ד תדע שבתקנה שאין בה תועלת למבוקש בה, מצד שינוי המציאות אין לתקנה זו עוד תוקף ובטלה היא, ויסוד זה מבואר בתוס' ובשו"ע הנ"ל, ואם כן הרי שבזמן הזה שאין סמכות לחייב טבילה בפלסטיק כאמור, הרי יכולים לטעות בין פלסטיק למתכת ולא תועיל תקנת חכמים בזכויות כי אינה מונעת הטעות. ממש כמשקל היתר ריבית לגוי שהרי אין התקנה הראשונה מונעת ללמוד ממעשיו, שהרי ילמדו בשעת העסקים שאותם אי אפשר לאסור. וזה אחד לאחד כפתור ופרח.

וראה לחכם השלם בספרו סמכוני באישיות (סי' קכ אות ב) שלמד ביטול התקנה כאמור, והוכיח כן

ג. ישראל שקנה 'כלי סעודה' מישראל, וזה קנה מהגוי ולא הטביל, חובת טבילה רק על הקונה ישירות מהגוי.

ד. ישראל קנה 'כלי סחורה' מישראל לצורך סעודה, יצא בפטור מישראל שני.

ה. כלים החייבים בטבילה הם דווקא כלים ששייך בהם בליעה, וזה ליתא במציאות בזמח"ז.

חסרון מצד 'בעלות גוי':

ד. מצוי כמעט בכל 'חברה נסחרת' המייבאת לארץ מניות של יהודים, כלי בשותפות עם ישראל פטור מטבילה.

ה. חברה בע"מ היא ישות עצמאית, ואין כאן בעלות גוי כלל.

ו. דינא דמלכותא בחו"ל מכריע שאין גדר בעלות לגוי על החברה העסקית.

ז. בחברה עסקית 'אין שם גוי עליו' כלל, אלא על שם המותג העסקי ובוה לא דיברה תורה.

ח. שמא 'כלי מדין' הוראת שעה הייתה, וכל טבילת כלים מדרבנן בלבד, וספקם להקל.

ט. טבילת כלים מהתורה, אבל בכלים חדשים אין חיוב טבילתן אלא מדרבנן, וספקם להקל.

טענות פרטיות:

אלומיניום ונירוסטה - אלומיניום אינה בכלל מנין המתכות שציוותה תורה, וכן מסתבר הוא בנירוסטה.

זוכית - מלבד כל הנוכח במתכת שיש לומר שבכגון זה לא גזרו חכמים, עוד מצאנו ג' סיבות לומר בטל טעם בטלה תקנה.

ובראש השנה (כד ע"א) דכשראה הלבנה בעששית אינו מעיד. וע' לתוס' (גיטין יט בד"ה קנקנתום) שזוכית היא ירוקה. וע"ע לתפארת ישראל (נגעים בועז פ"ב סק"ד) ומ"א (סימן תלג סק"ד) דבחלון שיש בו מחיצת זוכית אין לבדוק כנגדו דלא חשיב לאור החמה. ובשו"ת אבקת רוכל (סימן קכא) שמחיצת זוכית חשיבא מחיצה בפני היזק ראייה, שהרי מפסקת וחוצצת היא בפני העין. וע' בפתחי תשובה (חו"מ סימן קנד סק"ט) שזוכית דמרון לא היתה כמו שלנו שיכול להביט בה. ומבואר שבזמננו הייתה הזוכית קצת כמראה מתכת ויבואו לטעות, אך האידנא לא שייך כלל מקום טעות שכזו. ולענ"ד שאם כבר תהיה דומה לכלים אחרים הרי שדמיונה לחרס ופורצלן, שאין בהם דין טבילה כלל ואין חשש טעות.

ואיך שלא יהיה, כל טענות האמורות במתכת גם אמורות בזוכית, אלא דהכא קיל טפי שהתקנה בטלה וכל הספק במילתא דרבנן. והרי זה מבואר די והותר.

בראשי פרקים

ובעמדת קנה אמרתי לקבץ הצדדים בדרך קצרה, ושים ליבך שרובם ככולם עומדים הם להיתר כל אחד לחוד, ומעוגנים הם בדברי הפוסקים בנפרד, ועל אחת כמה וכמה בהצטרפם גם יחד. וצדדי הפטור מטבילה מתחלקים למספר קבוצות תחת אותה כותרת.

חסרון מצד שאינו כלי סעודה האמור בתורה:

א. גוי המוכר 'כלי סחורה', גם אם הקונה ישראל לצורך 'סעודה'.

ב. גוי המוכר 'כלי סעודה', אך הקונה ישראל לצורך 'סחורה'.

חסרון מצד שאינו 'כמעשה שהיה':

לעניין ברכה

והנה אחר כל הדברים האלה, הרי שגם אם נחמיר כדברי האומרים שגם כלים 'המשווקים' חייבים טבילה, למרות ואעפ"י כל הצדדים האמורים. בין תבין שאין שום היתר לברך על טבילת כלים אלה, שמעיקר הדין הם פטורים מטבילה לגמרי והמברך עליהם ברכתו לבטלה.

ואפי' יבוא הדוחה וידחה אלו הן מהטענות לעיל, ודעתו לחייב טבילה מספק דאורייתא, הרי ברור ומוסכם הוא שבברכות אמרינן ספק ברכות להקל. ואין רשאי לברך ולהחזיק דעתו כאמת בלא ראיה מוכרחת, ורוב ככל הנידונים לעיל לא נזכרו כלל בחז"ל בתלמוד ולא בראשונים, אלא בדורות אחרונים ומי הוא זה ואיזהו שיחזיק עצמו לודאי ולא יחוש לסב"ל.

ואין לסמוך כלל על 'מנהג העולם' לברך, שלא ראינו אפילו לאחד מהפוסקים שיסביר טעם הגון ומוכרח 'לחייב' טבילה בזמן הזה, ולהחמיר על כל צד אינה חוכמה ואין מי ימנע בעדו, אבל שיהיו דבריו מוכרחים ומחייבים בין החכמים הרי חזינן שנחלקו ולא הסכימו, וכודאי שלא הוציא מידי כל הספקות האמורים בדין.

ולא שייך טענת 'לא אמרינן ספק ברכות במקום מנהג', שהמנהג בכל יוצא בזה אינו כלום, כי 'שינוי המציאות' הוא גורם הפטור ולא שייך 'מנהג' דורות קודמים על דבר המשתנה, ועל מנהג דור אחרון אין לסמוך כלל, כי לא בא מדעת ומעיון ויישוב הסוגיה אלא מכח ההרגל, ואם לחכמים איכא ספקא דינא רבתי לעמי הארץ מגיין, אלא ודאי טועים לברך בדמיונות שכליהם דומים למה היה בעבר, ואין כאן 'מנהג' לסמוך עליו.

בהצטרף צד נוסף

אחרי הודיע אלוקים אותך כל זאת, גם אם מהסס ליכך בזאת שמא ואולי ופן אינו כן, הרי שיש לצרף כל האמור לכל הפחות לסוגיות הרגילות אצל הפוסקים להקל על צד נוסף. ומאחר ורבה החומרה בתחום הזה מחוסר ידיעה או דלא נחתי לחשבן גם יחד צדדי הסוגיה, אמרתי להיות לעזר לברר הנידונים כל אחד במקומו. ובין תבין האמור והעולה בדברים המעשיים.

כלי חשמלי

כבר נפתחה סוגיה זו בגדולים ואבוא בקיצור אמרים, יש שפטרו טבילתם בדין מחובר לקרקע וכמ"ש בשו"ת בית אב"י (ח"א סי' קיד) וכ"כ בחלקת יעקב (ח"א סי' קכו) ועוד, וכן משמעות מו"ר בהליכות עולם (עמ' רסו) שסיים ואמר, וטוב ולהחמיר היכא דאפשר להטביל קומקום חשמלי. ומבואר שעל עיקר הדין הבין לפטור.

ועי' בשו"ת מנחת אשר וייס (ח"ג סי' נז) שצירף כמה צדדים לפטור בכלי המתקלקל בטבילה, שמאחר ודעת רבים מן האחרונים דאין טבילת כלים גדר מתיר אלא גדר מצוה, ומה שאסור להשתמש בכלי שלא נטבל אינו אלא משום ביטול מצות הטבילה או משום דיש בזה איסור דרבנן. וא"כ מסתבר דכלי המתקלקל ע"י טבילה אנוס הוא מלטבולו. ועוד, דכל מצות הטבילה אינה אלא לטבול את הכלי לפני שמשתמש בו ועל מנת להשתמש בו ואם ע"י הטבילה לעולם לא יוכל להשתמש בו בטלה לה מצות הטבילה. וצירף לזה המ"ד דטבילת כלים דרבנן כודאי יש סברא לומר שלא חייבוהו לטבול כלי המתקלקל בטבילתו, ואף למ"ד טבילת כלים דאורייתא נראה שפטור הוא.

כלים חד פעמיים

כבר הארכתי בשיטות הפוסקים בזה במקום אחר, ואחרי חודע אלוקים אותך כל זאת אין צורך כעת להאריך בכל זה. רק זאת תדע שאין להחמיר בהם כלל, ומותר להשתמש בהם גם שימוש חוזר בלא טבילה, וכל שכן אם הם עשויים מאלומיניום. והמחמיר בזה אחרי התברר כל האמור אינו אלא מן המתמיהים.

שימוש עראי

ע"י בספר טבילת כלים כהלכתה (עמ' קיב) שפתח מחלוקת האחרונים בזה, בבלי העומד לסחורה או למלאכה ורוצה להשתמש עראי לצרכי סעודה, דעת האיסור והיתר (כלל נח סי' פט) שישראל שקנה כלי שלא לצורך סעודה ורוצה להשתמש בו לצורך סעודה אפי' עראי צריך לטובלו וכן משמע בהגהות אשרי (ע"ז פ"ה סי' לה) שאסור לבעלים להשתמש בכלי בלי טבילה, וכן פסקו הרמ"א (סעי' ח) הט"ז (ס"ק י) הש"ך (ס"ק טז) פרי תואר (ס"ק יא) והמסגרת השולחן על הקיצור שו"ע (סי' לז ס"ק ג).

מאידך דעת הפר"ח (ס"ק כב), שהבעלים יכול להשתמש בכלי באופן עראי לצורך סעודה בלי טבילה. וכ"כ בשו"ת שב יעקב (סי' לא) היד אפרים (על סעי' ח) הפתחי תשובה (ס"ק ו) הדרכי תשובה (ס"ק טז). ויש אוסרים לבעלים של הכלי כל שימוש עראי שהוא, וכמ"ש בחכמת אדם (כלל ע"ג סעי' ח) בן איש חי (ש"ב מ"ט סעי' טז) ובשו"ת שבט סופר (יו"ד סי' טז).

ולא באתי להאריך בזה, שאינו אלא לצירוף בעלמא שגם המחמיר לטבול כלים אלה ללא ברכה אין לאסור לו שימוש עראי, כי מעיקרא דדינא אין צריך לטבול כלל הכלי ודי בזה להחמיר על שימוש קבוע, אך בעראי שיש מתירים בכל גווני שפיר יש להקל בלכתחילה.

ומעין ראייה ציין לרמ"א (סי' יג סעי' יג) דמותר ללבוש ד' כנפות בשבת בלי ציצית מכיון שאנוס הוא מלקשור ציציות, ואף שלדעת המג"א שם דיש בזה איסור דרבנן, אין זה אלא משום שבידו להטיל בו ציצית בימות החול אבל בני"ד שלעולם אין בידו להטביל כלי זה פטור הוא לגמרי מלהטבילו. ע"ש.

אולם לא סמך על סברא זו לחוד מאחר ומחודשת היא על כן צירף שאר שיטות להקל. וניזיל אנן אבתריה שמלבד המקילים הנזכרים למעלה עוד יש בכלל להסתכל על כל כלי החשמל שאינם כלי סעודה ממש, אלא מכוונות להכנת האוכל וכמו שלא מטבילים תנורים ראה בפניני הלכה (בשרות ח"ב עמ' רסה), וכ"כ להקל בכל מקום הפסד בס' גימוקי הלוי (ח"א עמ' קעח) על יסוד דברי הזרע אמת (ח"ב סי' לז) ע"ש. וסמך עליו למעשה במקום צורך באין למו מכשול (ח"י עמ' רח).

ומאחר וברירא לן שכל כלי חשמלי מתקלקל בטבילתו, אם מעט ואם הרבה אם מיד או לאחר זמן, וכמו ששמענו ממהנדסי אלקטרוניקה יר"ש, במקום הפסד מומן יש למצוא תקנה לישראל שהתורה חסה על ממונם של ישראל. ועל כן יש לצרף מלבד כל האמור לעיל בכלי חשמל, את המבואר למעלה בארוכה שכל כלים אלו כלי סחורה הם אצל הגוי, ונקנים מידיו של 'יבואן' ישראל ואין כאן מרשות הגוי לרשות ישראל, ושגם כל חברות אלו עסקיות ולא גוי פרטי, ורוכם אלומיניום או נירוסטה, וכמובן בצירוף דעת הרמב"ם ודעימיה שכל טבילת כלי מדרבנן הוא. ולקמן נביא כמה צדדי היתר בנקל שטוב וראוי לעשותן לצאת מכל ספק, אך מעיקר הדין כבר די בזה לפטור טבילת כלי חשמל.

חציצה במיעוט

והנה בהתקבץ כל הנוכח לעיל, דע שגם למחמירים בטבילה יש להקל בדבר המצוי מאוד, שאחר שחזרו מטבילת הכלים ראו ששכחו מדבקה עליה. והנה דבר ידוע ומפורסם שמיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ אך בקפיד חוצץ מדרבנן, עי' שו"ע (יו"ד סי' קכ סעי' יג, ובעיקר בסי' רב).

ברם, במדבקה שחוצץ לכלי ובפרט אם היא בתחתית הכלי מבחוץ, אם בעלים לא קפיד עליו יש להקל שאין כאן חציצה, כי כל האמור בדברי השו"ע (יו"ד סי' קצח ס"ד, רב ס"א) שאם העולם מקפיד הרי זה חוצץ. בכלים דידן שמהדין פטורים מטבילה לגמרי וכאמור, אין להחמיר גם בבעלים לא מקפיד שבזה יש לצרף לס"ס את הרמב"ם שכל שהוא לא מקפיד לא חוצץ. ובפרט שיש לומר שלא קפדי גם העולם בזה עי' הליכות עולם (ח"ז עמ' ערה הע' יד), מנחת שלמה (ח"ב סי' סו אות יט).

טבילת כלי ביד קטן

לא נאריך בזה, ויסודות הדין קח לך מדברי מו"ר ביביע אומר (ח"ז יו"ד סי' ט אות ד), וגם אנו ננקוט כשיפולי גלימתו וכדרך שבנה הס"ס בלימודו והכרעתו, שמא הלכה כהפוסקים הסוברים שעיקר חיוב טבילת כלים הו' מדרבנן, ואפילו קטן נאמן על כך, וכדמוכח להדיא בשו"ת תרומת הדשן (סי' רנז). ואת"ל שהלכה כדברי הפוסקים דס"ל שחיוב טבילת כלי מתכות מדאורייתא שמא במציאות דידן אין כלל חיוב בטבילת כלים שאינו כלל כמעשה שהיה והם כלי סחורה ושאר טעמים דלעיל. וא"כ על קטן מיהא יש לסמוך.

ועדיפא ס"ס דידן שהוא ספק בדין וגם מתהפך ועוד שאין כאן כלל חזקת חיוב, מאחר וספק איכא שמא פטורים הם לגמרי, וצד שני מדרבנן מבואר הוא בתרומת הדשן (סי' רנז) שכ' שהטעם

שאין קטן נאמן על טבילת כלי מתכות, משום שטבילת כלים דאורייתא, אלמא דנאמן על טבילת כלי זמכות דרבנן, ומכיון שבידו להטבילם, לא חשיב אתחזק איסורא בכח"ג. וכבר העיר בן בחי' הגאון רעק"א ליו"ד שם. וכן מתבאר בכיאו"ר הגר"א (סי' קכז ס"ק לב). וכן במשנה ברורה (סי' תלז ס"ק יז). עי' בדברי מו"ר שציין להם וחזק דבריו. והוא איסור קל שאין האוכל נאסר בשימוש בכלי לא טבול, כמ"ש בפתחי תשובה (סי' קכ ס"ק יד) וזה לבדו כבר מסיר חזקת איסור כמבואר שם.

וכן הוא בשו"ת עמק התשובה (ח"ה סי' סז) בלשון חדה וז"ל, דאין הוא תחת רשו הבעלים דווקא אלא תחת שם הקאמפ' (החברה) והוי זה כמו הפקר שאין לו בעלים, ובפרט שמשום זה קובעין שם לעצמן בכדי שלא יהא מקושר עם עצמותן של הבעלים, א"כ חולקת עי"ז רשות לעצמו ולא תחת שם בעלים. ע"כ. ודו"ק היטיב, וראה שם בשאר דבריו שצירף כמה צדדים להקל ומסיק שאפשר בלכתחילה לתת ביד קטן לטבול את הכלים בזמן הזה.

ועל כן גם למחמירים לטבול הכלים ללא ברכה, יכולים לסמוך על הקטן שיטבול הכלים בלכתחילה גם במתכות.

פשוטי כלי מתכת

ועל צד צירוף קל, תדע שיש הפוסקים פשוטי כלי מתכת מטבילה גם בכלי סעודה שנקנו מהגוי, שסוף סוף אין בהם דין מקבל טומאה. עי' שו"ת ערוגות הכושם (יו"ד סי' קכב אות ד) שכתב וז"ל, נסתפקתי גולמי כלי מתכות דקיימ"ל שאינן מקבלין טומאה כהאי דתנן כל שעתידי לשבץ ולגרר מהו שיהא צריכין טבילה בנקהין מן הנכרי ולכאורה נראה ממה שכ' הפוסקים לענין כלי עץ שי"ל חשוקים של ברזל ולענין דהכל הולך אחר

עם כלי אחר, הפר"ח כתב דסברא זו פשוטה ויכול לברך על טבילת כלי זה אם נשתקע בידו. אך מ"מ רבים מן האחרונים חלקו על דבריהם ונקטו דעצה זו מועילה אף בקביעות, עיין בחי' הגרעק"א (שם בסעיף א) שהביא מכנסת הגדולה מחלוקת איך יטבילו חביות יין שמחמת גודלם א"א להטבילם במקוה ובשם שו"ת מהר"א זאבי.

ברם, איני ממליץ על עצה זו שהרי צריך לעשות קנין גמור לגוי, ולא פטומי מילי בעלמא אלא בדרכי קניינים ממש, וצריך שהגוי יבין שאינו נותן במתנה ליהודי אלא רק משאיל, ולהתקיים דברים אלה צריך ידיעה בהלכה, ומצוי תקלה ולא הועילו כלום.

וכן עצה היועצה לרוב, שיקחו הכלי לטכנאי יהודי לפירוק והרכבה משמעותית, וכמ"ש בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' סו אות ד) שבפירוק כזה שמבטל את הכלי מתשמישו ואינו ראוי לשימוש אלא ע"י אומן שיתקנו, חושבני דאפשר לפטור בכה"ג מטבילה. אמנם נלע"ד דהחוט והתקע שהם מחוץ לכלי אינם חשובים כחלק מגוף הכלי ולא סגי בפירוקם, אולם חוטי החשמל שבתוך הכלי ממש שפיר חשיבי כגוף הכלי. אך בכלי שאינו חשמלי לא מהני עצה זו דפירוק, דלא דמי לנקב בכלי ועכ"פ לא יברך אם עשה כן. ע"כ.

והנה מלבד שהיסס לסמוך על דבר זה לחוד, הנה גם אינו קל וזול לקחת לטכנאי לפירוק והרכבה, ובכלים זולים של היום יעלה הטכנאי יותר מעלות הכלי. וגם כזה בנקל שיעשו דבר קל שאינו מבטל שם כלי ממנו, ובכל אופן לא מועיל אלא לכלי חשמל כלשוננו. ועל כן אבוא עתה להציע לפניך דרכי היתר אחרים, פשוטים

המעמיד ועיי' בשו"ע ס"ו וס"ז דפליגי הפוסקים בדיון זה היכא דעיקר תשמיש הכלי הוא של מתכות ומעמידו של עץ ועיי' בביאור הגר"א ו"ו שם ס"ק י"ט דמדמינן לטומאה אלא דבכלי סעודה הולכין אחר מקום התשמיש ואף כזה פליגי הפוסקים אבל בשאר כ"ד שוה לטומאה וטהרה עיין שם א"כ כיון דגולמי כלי מתכות אינם מק"ט הי' נראה פשוט דא"צ טבילה ולפי"ז צלע"ג על משכ' הפרימ"ג בה"פ סי' תנ"א במ"ז סק"ו דבלעכ"ן שמניחין מצות עליהם צריכין טבילה אף להש"ך ס"ק י"א משום דחזי לתשמיש מאכל ממש ולענ"ד לא עדיפא מגולמי כלי מתכות וצ"ע לדינא. ע"כ. ונראה פשוט שכל האמור לעיל בכלים חשמליים, שלמדו פטור מדין מחובר קרקע, הוא על אותה דרך לקשר בין טומאת גוי בכלים לדיני טומאה וטהרה. והם מסייעים לו כזה גם לחידושו בפשוטי כלי מתכת. והבן.

וכידוע סכין מזולג בכלל פשוטי כלי מתכת הם, וגם לגבי כף יש לדון שאין בה רביעית. ובכל אופן לא הבאתי דבריו אלא כמצוין ואומר אולי ויהיה נפק"מ בחקירה זו בעניין אחר, כי לגד"ד אין צריך לזה כלל.

להקנות לגוי או מעשה אומן

והנה מן העצות המפורסמות היא להקנות את הכלי לגוי, וכמבואר בשו"ע (או"ח סימן שכ"ג ס"ז, ויו"ד סימן ק"ב סט"ז) במי ששכח להטביל כלי חדש לפני שבת דיכול ליתנו לגוי במתנה, ולחזור ולשאול ממנו כלי זה, וכה"ג מותר להשתמש בו ללא טבילה. ואע"ג שכתב הט"ז (יו"ד סי' ק"ס ס"ק י"ח) דאין להתיר כזה אלא לשבת וכדומה לזמן מועט, אבל אם נשתקע ביד ישראל הוי כלקוח בידו וחייב בטבילה. והפרי חדש שם (ס"ק מ"ב) הפליג עוד יותר, דהט"ז כתב דכיון שאין מקור מפורש לסברא זו טוב אם יטבילנו

וקלים בהרבה, ולענ"ד גם חזקים יותר מבחינה הלכתית.

הפקר

כמה מן המפרשים התקשו מדוע לא נצטוו ישראל על טבילת כלים במלחמת סיחון ועוג ורק על כלי מדין נשנה דין זה, ועי' ברמב"ן (פ' מטות פסוק כג ד"ה והזהיר) והזהיר אותם עתה בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגוים, ולא אמר להם זה מתחלה בכלי סיחון ועוג שלקחו גם שללם, כמו שאמר (דברים ב' לה) רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו. והטעם, כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא, והותר להם כל שללם אפילו האיסורים וכו' אבל מדין לא היה משלהם ולא לקחו את ארצם, רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם ולכך נהג האיסור בכליהם. ע"ש.

והקשו האחרונים דאכתי מדין טבילת כלים לא תירץ כלום, דטבילת כלים אינה מצד איסור אלא מדין מצות טבילה וזה לכאורה שייך גם בכלי סיחון ועוג. והגאון בעל כלי חמודה (פ' תצא ס' א' אות ו') הביא לתירץ בשם הג' מטשעבענאו ז"ל, בהקדם דמצוות טבילת כלים הנקנה מן העכו"ם תנאי יש בדבר דהיינו דוקא בא מרשות נכרי לרשות ישראל בלי הפסק רשויות, משא"כ אם הנכרי הוציאה מרשותו ואח"כ נכנסה לרשות ישראל א"צ טבילה, ולכן במלחמת מדין שהחיו הטף ונשים היו צריכים טבילה, משא"כ בסיחון ועוג שהרגו כל נפש נשאר הכל הפקר וא"צ טבילה מה"ת. עכ"ד. וראה שציין לזה בשו"ת משנה הלכות (ח"ד ס' קז, ח"ה ס' קי) ופתח הדיבור בזה לצדד כחידושו לומר שכלי הפקר פטורים מטבילה.

ראשית ציין לדברי שו"ת הר צבי (ס' קט) שפקפק בחידושו זה, גם הוא בא רק מכח דברי הבית יוסף

לדקדק בהגהות אשר"י, אך גם זה כאמור אינו מוכרח כלל. ובכל אופן גם ההר מבי חילק בין ישראל קנה שיש בו צד חיוב לבין לקח מההפקר שאין בו צד חיוב כלל. ע"ש. והעיר עליו המשנה הלכות שלא היה צריך כלל להתחיל בדימוי להגהות אשר"י הנ"ל, כי באמת התורה לא חייבה כלל טבילה אלא בלוקח ולא מהפקר, ואם הפקיר הגוי מהיכי תיתי לחייב את הלוקח בטבילה, ובוה תירץ דאתי שפיר נמי מה דכתיב ביציאת מצרים דבר נא באזני העם וישאלו כלי כסף וכלי זהב ושמלות ולא מצינו בשום מקום שנצטוו להטבילין וגם הקשו המפרשים למה היה בהשאלה ולא ביקשו שיתנו להם במתנה, ולפי הנ"ל אתי שפיר דהשם צוה להם את הברכה ע"י שאלה דפטורין מטבילה, ואח"כ טבעו כולם בים סוף ונעשו הכלים הפקר ולא הצריכו לטובלם וק"ל. ודפח"ח.

וראה שם שהאריך לדקדק ולדייק דבריו מלשונות חז"ל 'לקוח' שהוא קניין, וכן בביאור משמעות הלשון מהא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא 'בלקוחין וכמעשה שהיה', קאמר רב נחמן ל"ש אלא בלקוחין ודלא נטעה דבכל לקוחין דאפילו הפקר קמ"ל וכמעשה שהי' היינו מן העכו"ם לישראל ולא מן ההפקר ולא שאול וא"כ לקוחין מפקיע דשאל פטור מטבילה דלאו לקוח הוא וכמעשה שהי' מפקיע הפקר דאף שלקחה אח"כ ממי שזכה בה מן ההפקר מ"מ כיון דלא קנאה מן העכו"ם פטור.

והוסיף לדייק כן מלשון הירושלמי שלהי ע"ז, שאלין לר' ירמיה בכסף מן אילין דאוסינוס אי צריך טבילה, אמר צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנס לקדושת ישראל. ע"כ. ולפי"ז בכל הניקה מההפקר פטור כיון דהסיבה לטבילה הוא יציאה מטומאה והכנסה לקדושה,

וחזיתי בקובץ נחלת אבות (ח"ו עמ' רז) שאכן כן יעץ למעשה וז"ל, ישנה אפשרות להקנות את המנגל לגוי מדין קנין אודיתא וזאת על ידי שיאמר שהוא מודה שכלי זה שייך לגוי פלוני, ויאמר איזה גוי שהוא מכיר וגם גוי נשיא ארה"ב שהוא מוכר לכל וכדומה, אף שאותו גוי א"צ לזה קנוי לו מ"מ וזאת משום קנין אודיתא. וכו' יעשה זאת בעל הכלי ולכתחילה יהיה בפני עדים או אם יכתוב בשטר מהני גם בלא עדים, ושם נתבאר בהערה שיש להקפיד שיהיה אודיתא שזה מאז ומעולם שייך לגוי וכו' אלא שאין זה פשוט מצד איסור גזל דמאחר שזה קנוי לגוי איך ישתמש בזה והגויים בודאי קפדנים אא"כ יקנה זאת לנשיא ארצות הברית שאין לו שום ענין בזה. ומה שכתב הגר"א גניחובסקי הנ"ל שיקנה לו בקנין אודיתא עם שיור זכות שימוש, לכאורה אינו פשוט שהרי נתבאר שקנין אודיתא צריך שיהיה הודעה שזה שלו מאז ומעולם וכאן זה כמו סתירה לכך. אולם י"ל שאה"נ שיאמר שמאז ומעולם זה של הגוי עם זכות שימוש וכו' ולכן נראה שמועיל לעשות כן בקנין אודיתא וככל הפרטים הנ"ל שיאמר בהודאה שזה שייך לגוי פלוני מאז ומעולם עם זכות שימוש שלו. ע"כ.

וציין שכ"כ באליבא דהלכתא (גליון פח עמ' מט), שציינו לבמה מהפוסקים המתירים בזה ע"ש. וראה גם בגליון מסביב לשלחן (תשע"ט א, גליון 740) בדיון אודיתא בגוי לגר"א פרץ שליט"א, שציין לדברי הפוסקים מטבילה בכלי חשמל, וכן דברי הגר"ח פ' שכלים 'מחברה בע"מ' פטורים מטבילה, אחרי ביאור יסוד דין קנין אודיתא בגוי, כתב לרווחא דמילתא להקנות לגוי בקנין אודיתא. ומה שכתב לחשוש שהרי זה שואל שלא מדעת, הרי בקל יכול לעשות האודיתא עם שיור שימוש בכלי. ובנ"ל.

ומטומאה להפקר יציאה מטומאה איכא והכנסה לקדושה ליכא, ואינו צריך טבילה ובטלה לה טבילה זו, ושוב הפקר אינו מחייב בטבילה דהפקר אינו מטומאה לקדושה. ע"כ.

ובפרט לדברי הריטב"א (ע"ז שם) שכתב הטעם דכלי עכו"ם צריכין טבילה, משום דסופן להשתמש באיסור אצל עכו"ם ויצאו לקדושה, הצריכן הכתוב טבילה אף בחדשים. והוציא מזה האבנינור (י"ד סי' ק"ט) נפק"מ שכתב מה"ט בטבל 'משכון' שאין צריך טבילה אחרת לאחר ששקעה העכו"ם. והוסיף ואמר לעיין מהרי"ל ובציונים לתורה ע"ז הנ"ל, נראה מיהו טעם הטבילה הוא דסופן להשתמש באיסור ויצאו לקדושה ומינה דכלי הפקר דאין סופן להשתמש באיסור פטורים מטבילה. ועי' בשו"ת אבא במ (ח"ה סי' י) מה שהאריך בזה בתועלת 'הפקר' הכלי, וצרף לכאן.

לתת במתנה לבנו קטן

עי' בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' סו אות יח) ובספר טבילת כלים (פ"ג הע' ב) שכלי השייך לקטן שהגיע לעונת הפעוטות הרי שמותר להשאיל ממנו ולהשתמש בלא טבילה, שהרי ביד בעליו פטור מטבילה שעדיין לא בר מצוות הוא. ועי' בשו"ת אבא במ (ח"ה סי' י) ועי' שם שהביא צד נוסף, בנותן הכלי לבנו שהגיע לעונת הפעוטות וישאיל ממנו ופטור מטבילה, ע"ש. והוא היתר פשוט וקל וטובתו אחרי הפקר.

קניין אודיתא לגוי

הנה קניין אודיתא כבר מבואר היטיב בפוסקים, וראה מה שהאריך בזה בטוטו"ד במשפט הקנין (חלק א) ומה שדיבר שם שיש מהדין קנין אודיתא גם בגוי. ולא נבוא כאן אלא בהקשר של טבילת כלים.

או לפטור אותם באחת מהתקנות הנזכרות לעיל כהפקר או אודיתא לגוי וכדומה [והארכנו בפנים בדרי היתר נוספים ובפרטי דרכי עשייתם].

כלים המיוצרים 'ביד גוי' לשם סחורה ונמכרים בחנויות, וכל שכן כלים המיוצרים במפעלים שהם בבעלות חברה בע"מ, מעיקר הדין אין בהם חובת טבילה כלל גם בכלי מתכת, שאין כאן שום שייכות ודמיון 'לכלי מדין' שבהם דיברה תורה, ובכגון זה גם חכמים לא גזרו. והם רוב ככל הכלים המשווקים בזמן הזה.

כל כלי זכוכית בזמן הזה פטורים מעיקר הדין מטבילה גם מדרבנן, שמלבד שאינם עומדים בגדרי ההלכה המחייבת טבילה וכאמור בכלי מתכת, עוד יש בהם כמה צדדי טענה לביטול תקנת חכמים שהייתה בהם בימיהם. ואין צריך לומר, שהמחמיר לטבול בכלי פלסטיק ופורצלן המשווקים אינו אלא מן המתמיהים.

מהאמור לעיל ברור הוא, שגם המחמיר לטבול כלים המשווקים לחוש לפוסקים המחמירים בזה, פשוט הוא שחל איסור גמור לברך על טבילת הכלים, ולכל הפחות הוא בספק ברכה לטבול ואין לסמוך על המנהג בזה.

גם המחמירים לטבול כלים המשווקים, בכלים חשמליים יש להורות להם פטור גמור מטבילה ושלא נכון להחמיר בזה, שהתורה חסה על ממונם של ישראל. וגם עגוש לצדיק לא טוב ולכן מורה הוראה ימנע מלהציע להטביל כלי חשמלי, שמלבד שהתברר עם אנשי מקצוע שיש בזה בהכרח קלקול הכלי אם מעט ואם הרבה גם בהמתנת זמן ייבוש ארוך, עוד גורמים בזה ביטול 'אחריות' היבואן, וצרכן המשתמש 'באחריות' בכלי טבול הוא גול גמור. והרוצה בכל זאת להחמיר בכלים אלה כדברי המחמירים יעשה

ועי' בשו"ת דבר חברון (יו"ד ח"ב סי' קל) שלא סמך על זה בלכתחילה כי יש אומרים שאין אודיתא קנין אלא נאמנות דלא כהקצות, ע"ש. ברם לדידן עיקר שהוא קנין גמור גם בדעת מרן השו"ע ושפיר סמכינן עליה. ובפרט בהצטרף כל צדדים האמורים שמעיקר הדין אין חובה לטבול הכלי, ולרווחא דמילתא די בזה.

ונמצאת אומר, שהעומד בפני שני עדים ואומר 'כלי זה שייך לגוי פלוני מאז ומעולם ויש לי בו רשות שימוש ומכירה בלא שום הגבלה ואחריות', ומעתה כלי זה עומד ברשות הגוי ובבעלותו וגם אין כאן חשש אם יתקלקל בידו, וגם אם ירצה למוכרו יוכל למכור בלא הגבלה. ואם כותב כן בשטר אין צריך גם עדים.

ובאמת שהנלע"ד שעדיף לא להיכנס לזה, כי מעיקר הדין פטור לגמרי מטבילה ומה לי להיכנס בצדדים כאלה שיהיה בבעלות גוי, אך המהססים בזה ורוצים לטבול אך הוא כלי חשמלי או שצריכים לו ואין להם לטבול, לא מנעתי מלציין לזה. אך בעיני הוא בעדיפות אחרונה ויש להקדים הפקר הכלי או מסירתו לקטן, וכאמור.

תבנא לדינא

כלי סעודה עשויים מתכת הנקנים 'יד שניה' מגוי חייבים בטבילה, גם אם לא השתמש בהם בפועל אפילו פעם אחת, כל שהיו בבעלותו לצורך סעודה ומכרם לישראל חייבים בטבילה מהתורה. ולא דוקא במכר, אלא גם אם ניתנו לו במתנה חייבים בטבילה.

במה דברים אמורים, בכלי העשוי מאחד מששת המתכות המוזכרות בתורה. אך כלי אלומיניום ונראה שגם נירוסטה יש בהם ספק גודל אם חייבים בטבילה, ועל כן יש לטובלם ללא ברכה

לצורכי מסחר ורובם יהודים, ומהיבואן נמכרים לחנויות או ישירות לצרכן. כמעט ואין ייצור כלים ע"י גוי פרטי שיימכר ישירות לישראל, וכל שכן כלי משומש שאינו חדש. ויש לדון כדרכה של תורה מהן ההשלכות ההלכתיות בשינויים הנזכרים. [יש למעט מהאמור את רכישות הכלים 'יד שניה', שאכן מצוי שם חיוב 'קלאסי' של טבילת כלי בדומה 'לכלי מדין' כלי משומש הנרכש ישירות מגוי.]

מדברי הבית יוסף וכן מודקדק בדברי התוס' והרא"ש ועוד ראשונים, ישראל שקנה כלי מגוי לצורך 'מסחר' וכדוגמת יבואן, הכלי 'פטור' מטבילה, ועל כן גם כשיבוא ישראל אחר ויקנה מהיבואן לצורך סעודה הכלי פטור מטבילה, שהרי קנה מיד 'ישראל' כלי 'הפטור' מטבילה, ובוה לא ציוותה תורה לטבול. דעת מהר"י בירב להחמיר בזה לחייב טבילה אם ישראל השני קנה לצורך סעודה וכ"פ מור"ם ז"ל, ויש סוברים שגם מרן הבית יוסף ביטל דעתו לדעת רבו והחמיר. [השואל כלי מיד יבואן לצורך שימוש סעודה, יש שכתבו להחמיר לטבול הכלי בטענה שאם היבואן היה רוצה להשתמש בכלי לסעודה היה חייב טבילה, ולהלכה עיקר כרוכ ראשונים ומרן הבית יוסף להקל בזה שאין להצריך טבילה בשואל מהפטור.]

שינוי משמעותי נוסף מכלי מדין האמורין בפרשה, כלי מדין היו 'כלי סעודה' ביד בעליהם. במציאות שלנו כלים הנמצאים ביד הגוי הם 'כלי סחורה' בלבד. וכבר מפורש מכמה מרבתינו הראשונים שלא ציוותה תורה אלא בכלי מדין ששימשו אותם לסעודה בלבד, וכך פסקו כמה מהאחרונים לפטור כלי סחורה של גוי גם אם ישראל קנה אותם לצורך סעודה. ובכגון זה יש

כאחת התקנות לפטור מטבילה כהפקרת הכלי או באודיתא לגוי. וכדומה.

גם המחמירים לטבול כלים המשווקים, אם הם כלים חד פעמיים יש להקל בהם בשימוש בלכתחילה, בלא שום פקפוק ובלא שום תקנה נוספת.

תמצית המאמר והדינים העולים

בפרשת מדין ציווה ה' יתברך את עם ישראל, להכשיר ולטבול את הכלים הנלקחים כשלל ניצחון המלחמה. ונחלקו רבותינו הראשונים, האם חיוב זה הוא לעולם ובכל כלי מתכת הנלקחים מגוי לצורך סעודה או שמא הוראת שעה הייתה ומדרבנן תיקנו כעין זה לדורות. ואעפ"י שרבו הראשונים שמשמע מהם שהחיוב הוא מדאורייתא לעולם, מצאנו סיעה של כמניין מרבתינו הראשונים והרמב"ם בראשם, שאין מצוה זו מהתורה אלא מדרבנן. ויש מי שחילק בין כלי חדש שלא השתמשו בו שיש לו טבילה מדרבנן, ומהתורה לא נצטוינו אלא בכלי גוי משומש.

חז"ל דקדקו מציווי התורה, שכל האמור בתורה לחייב טבילה הוא רק בכלי שנקנה או נלקח מהגוי לגמרי, אך לא בשואל כלים שאין זה דומה 'למעשה שהיה' בכלי מדין. עוד הבריעו ואמרו שאין חובת טבילה אלא 'בכלי סעודה' האמורין בפרשה, ולא בכלים העומדים למלאכה או לסחורה. ועל כן, כלי שנקנה מהגוי לצורך 'סחורה' אין עליו שם של 'כלי סעודה', ופטור מטבילה לגמרי.

המציאות בזמן הזה שונה מאוד מזמן חז"ל והמקרא, רוב ככל הכלים המשווקים מיוצרים בחז"ל כמפעלים ובתי חרושת שרובם בבעלות של גויים, כלים אלה נרכשים תחילה ע"י יבואן

לומר, שגם לדעת מהר"י בירב ומור"ם ז"ל אין לחייב טבילה לכלים שלנו.

מהאמור לפטור 'כלי סחורה' מטבילה, כבר חורו חלק מהפוסקים להקל לאכול בכלי שאינם טבולים הנמצאים בבית מלון ומסעדה, שמאחר ולא נקנו לצורך אכילה לבעלים אלא להאכיל בהם אחרים ולהתפרנס מזה, אין כאן הגדרת 'כלי סעודה' אלא 'כלי סחורה', ואעפ"י שהוא חידוש גדול שהרי מגיש הבעלים בעצמו אוכל בתוך כלים אלה, סמכו על זה להקל. ואם כן הוא קל וחומר לכלים שהבעלים כלל לא משתמש בהם באוכל, אדרבה מקפיד שלא יעשה בהם שום שימוש כלל ומוכרם תמורת כסף לצרכן, שכלים אלה אין לדון בהם אלא כלי סחורה בלבד ופטורים מטבילה.

זאת ועוד, יסוד גדול חורו לנו חז"ל והוא מבואר היטיב בלשון התלמוד, שיש לדקדק בפרטי המציאות שהייתה בציווי התורה על 'כלי מדין' ומשם ללמוד דיני טבילה מהדומה לדומה בלבד, שגזירת הכתוב היא ואין לך בו אלא חידושו. וקבעו על סמך יסוד זה לפטור כל שאינם כלי סעודה ושיתהיה העברת בעלות מוחלטת. וניסחו יסוד זה בלשון 'כמעשה שהיה' וככלים 'האמורין בפרשה', וכל שלא בדוגמתו פטור. ומלבד שמצאנו עוד דינים שכאלה לרוב, שדקדוק בלשון התורה הוא לעיכובא ומה שאינו בדוגמתו ממש אינו בכלל, בכלי מדין מצאנו בראשונים שלמדו דינים שלמים לפטור בכלים שאינם 'כמעשה שהיה'. לדוגמא כלי פטור מטבילה גם אם 'אומן גוי קונה בשבח כלי' שאין זה כמעשה שהיה, וכן לפטור כלי שהוא רק בגדר 'מעמיד' החייב טבילה כי אין זה כמעשה שהיה, וכן לפטור בכלי המצופה מבחון במתכת שאין האוכל נוגע ישירות במתכת שזה לא כמעשה

שהיה, ויש עוד דוגמאות לזה למכביר. ועל יסוד זה דקדק גאון שדבריו דברי קבלה, שתנאי הכרחי לדמיון כלי מדין הוא שיעברו 'כלי סעודה מרשות הגוי לרשות ישראל', ובמציאות שלנו לא רק שלא עוברים הכלים ישירות אלא דרך יבואן, גם אינם כלי סעודה אלא כלי סחורה. ואלה השינויים לחוד כבר פוטרם את הכלים הנמכרים בחנויות מטבילה, שאין הם כלל 'כמעשה שהיה'. [ובאמת שגם באחד מהשניים היה מקום להסתפק לפטור מטבילה, וכגון שקנה ישראל מגוי 'לסעודה' ומכר לישראל אחר ללא טבילה, שאעפ"י שהתחייב הראשון לטבול הכלי, אין חוב זה 'עובר' לישראל השני כיון שאינו כמעשה שהיה. אך בהצטרף האמור לקמן א"צ להסתמך על זה לחוד.]

בנוסף לכל האמור, חל שינוי משמעותי ביותר 'בבעלות' הכלים המיוצרים בבתי החרושת והמפעלים, שכן בזמן הזה אינם בבעלות של גוי 'פרטי' אלא 'חברה בערבון מוגבל' [ובקיצור חברה בע"מ]. ונחלקו בזה הפוסקים כיצד יש להתייחס לחברה זו מבחינה ממונית, יש הסוברים שחברה בע"מ היא כעסק בשותפות וכל 'בעלי המניות' כשותפים, ואם כן בהיתן שאחד מבעלי המניות ישראל, הרי שיש כאן שותפות גוי וישראל בכלים והכלים פטורים מטבילה. יש מהפוסקים שסייגו ואמרו שהאמור הוא דוקא בשותף בעל השפעה בקבלת החלטות בחברה ויש שפסקו שגם בלא שליטה והחלטה הוא שותף לכל דבר.

יש מחכמי הדור שסברו שגם לאומרים שיש כאן שותפות לפטור, אין זה מועיל לכלים הנקנים מהם והם חייבים בטבילה, שדימו הדין לנזכר במור"ם ובפר"ח שחייב טבילה ביוצא משותפות גוי לבעלות ישראל בלעדית. ולהלכה נראה

הרי שיש לפטור מטבילה את כל הכלים בייצור תעשייתי, כי אינם כלים הנקנים 'מהגוי' שאין כאן כלל בעלות של גוי. גם למפלפלים בזה יש לומר, שמאחר וכך היא 'דינא דמלכותא' בארצות ייצור הכלים, הקונה מהם במקומותיהם כפוף להם ונמצא שרוכש 'מעסק ללא בעלים' וזה מחייב מתוקף דינא דמלכותא.

מוסיף ואומר, יסוד הנזכר בפוסקים ראשונים ואחרונים שכלי הטעון טבילה הוא כאשר 'שם הגוי עליו', ובחברה עסקית אין שם גוי עליו כלל אלא שם החברה, וכל פרסום רכישה ותביעה הוא על מותג החברה ולא על שם גוי, ואין כאן שם גוי עליו. וכבר בזה היה די לפטור.

עוד טעם כמצטרף ואומר, שמאחר ומצאנו בכמה מרבתינו ראשונים ואחרונים שתלו חיוב 'טבילת כלים' דוקא בכלים השייכים גם בדיני 'בליעה בכלים', ודבריהם מובנים גם בתוך הפוסקים שהכשרת הכלי והגעלתו נצטוו כאחד וכל שאינו בבליעה גם אינו בטבילה, ועכ"פ לא חזינו מי שסתר לימוד זה בראשונים. בכלי מתכת בזמן הזה שמבחינה מציאותית אינם בולעים כדי נינת טעם [והאריכו בזה הפוסקים ואין כאן מקומו]. הרי שגם אינם בכלל חובת טבילה. ולכל הפחות יש בהם חסרון 'כמעשה שהיה'. כל שכן בהצטרף יחד כל הצדדים האמורים למעלה יש לפטור הכלים מטבילה, ואין צריך לומר בהצטרף שיטות הראשונים שטבילת כלים 'הוראת שעה הייתה' ואינה אלא מדרבנן וכל שכן בכלים חדשים, יש להקל בשופי מבוה כל הצדדים האמורים.

ומלבד כל האמור בשינוי המהותי בין כלי מדין לדרכי המסחר, גם המתכות המצויות בשימוש רחב אינן כלל המתכות שדיברה בהן התורה. רחמנא פירט ואמר מהם ששת סוגי המתכות

שלא צדקו דבריהם בהתקיים שינוי יסודי בין המקרים, כלי שותפים 'שנקנה מגוי' הוא שצריך טבילה בשיוצא מיד השותפים לבעלות ישראל, כי בהסתלק 'השותף הגוי' ניתן לטהר את הכלי מטומאת 'הגוי הראשון'. אך בכלי 'שמתחילתו' יוצר ע"י שותפות ישראל וגוי, מעולם לא רבצה עליו טומאת גוי לחדוד ואין כלי זה צריך טבילה גם כבואו ליד בעלות בלעדית של ישראל. ושמחתי לראות כדבריי בצורה ברורה בשו"ת עמק התשובה (ח"ה ס' יז).

ובכל אופן, מקרה האמור של 'שותפות' הוא בודאי לא 'כמעשה שהיה' שהיו כלי מדין ללא שותפות ישראל, וכבר בזה די כדי לפטור מטבילה.

יש שאמרו לדון כלים אלה 'כפריש מרובא' שבאו מרוב גוים שבחו"ל, ולענ"ד לא צדקו בזה שהספק כאן נולד בקבוע שניכר האיסור במקומו בניירות החברה אם יש יהודי שותף בעסק, והכלי מגיע בחותם מקום ייצורו שזה כדין פירש לפנינו, וא"כ כל בתי החרושת כמחצה על מחצה שיש בהם שותף ישראל. ובלאו הכי במציאות של הסחר בזמן הזה, לא סביר כלל שלא יהיה לפחות 'בעל מניות' אחד ישראל בכל חברה 'מוכרת' של ייצור כלים, מאחר וכל כספי הפנסיה והשקעות וכו' נסחר במניות בכל העולם, ואין צריך לומר יהודים בעלי ממון רב שמושקעים במקומות רבים.

זאת ועוד, רבים מהפוסקים סוברים שחברה בע"מ אינה עסק של 'שותפים' רגילה, שאין כאן אחריות אישית למי מהשותפים, ועל כן חברה בע"מ מבחינה הלכתית היא 'ישות ממונית עצמאית'. על סמך זה חלק מהפוסקים התיירו 'ריבית קצוצה' מול בנקים וכדומה כי אינם 'איש' לאסור בו ריבית, וכן בדינים נוספים. ולשיטתם,

תקנת חז"ל לחייב טבילת כלי זכוכית, אלא שיש גם בהם שינויים משמעותיים במציאות שיש לדון על תקנת חז"ל אם עדיין בתוקפה. ראשית כלי זכוכית שלהם היו כהים ומראיהם נטה למתכת ולכן גזרו על 'טעות' בין התכת זכוכית למתכת כמבואר בגמרא. וכידוע בזמנינו הזכוכית זכה ושקופה שאין בה מקום טעות כלל למתכת ואין טעם התקנה במציאות כלל, אדרבה יבואו לטעות במראה הזכוכית הצבועה לכלי פורצלן וחרס הפטורים. זאת ועוד, גזירת חכמים הייתה מפני 'המתיכים' כלי מתכת וזכוכית לעשותם מחדש, דדמי להתכת המתכת, אך כידוע מציאות זו לא קיימת האידנא כלל באנשים פרטיים אלא במקומות בודדים בתעשייה, ובהרבה יותר חמור מזה כבר פסקו הפוסקים 'בטל טעם בטלה תקנה' וכדוגמת מים מגולים או טלית משי וכן בגידול עז באר"י. ומצאו עוד מקומות רבים שטענו כן בין הראשונים כל אחד כמקומו ושעתו כדוגמת ביטול גזירת שחיקת סממנים או תיקון כלי שיר, וכאלה רבות בפוסקים והארכנו בזה במקום אחר. זאת ועוד, כבר נידון בפוסקים להקל שלא לטבול כלי פלסטיק, שלא הוזכרו בחז"ל ואין בכוחנו לגזור מדעתנו, ומאחר וכן הוא תדע שגם גזירת זכוכית בטלה, שמאחר ויכולים לטעות בין פלסטיק למתכת וא"א לאסור את הפלסטיק גם תקנת זכוכית בטלה. וכדוגמת הלואה לגוי בריבית שבטלה בזמן הזה שהחשש שילמדו מהגויים כבר נמצא בעסקים ללא הלואה ולא ניתן לגזור עליהם, הותרה גם גזירת הלואה לגוי בריבית. ואוקי הכא שהם אחד לאחד. הרי לפניך ג' טעמים מדוע יש לדון ביטול גזירת חכמים על טבילת זכוכית, ותצטרף לזה כל האמור לעיל שכלל לא דיברו אלא בדומה לכלי מתכת של מדין, וכל טעמי הפטור במתכת קיימים גם בזכוכית.

אותם יש לטבול, והם הזהב הכסף הנחושת ברזל בדיל ועופרת, ואלומיניום ונירוסטה אינם בכלל זה והם מיוחדים ושונים בתכונותיהם מראיתם ושמותם. ובכל דיני התורה נצמדים למפורש בתורה בשמות, ואפי' על שם 'לוואי' דקדקו חז"ל כדוגמת המבשל בשר במי חלב שפטור מהתורה, שאינו בכלל 'חלב אמו' אעפ"י שהוא בכלל חלב למשקין, שאפילו 'שם לוואי' הוא גדר גמור בדינים. וכל שכן כאן שמנתה תורה במספר ובכל שם מתכת בפני עצמה, ולא כללה כולם בשם אחד ללמדך שאלה ודווקא אלה וגזירת הכתוב היא. ואעפ"י שיש מהאחרונים שמהססים בזה ספקם לא יכול להחיל דין יש מאין היפך לשון תורה, ולכל הפחות אין כאן 'כמעשה שהיה'. וגם הטוענים חובת טבילה מדרבנן, טענתם קשה לשמוע שגזרו גזירה חדשה מדעתם שלא גזרו חז"ל, וזאת אין בכוחם.

עוד יש לתת את הדעת על טבילת כלים חשמליים, ומלבד שכבר דיברו בזה באחרונים לפטור כלים אלא מטבילה מדין 'מחובר' לקרקע, עוד יש בפוסקים שדנו בזה לפטור מחמת גורם קלקול והתורה 'דרכיה דרכי נועם', ולא שייך שתחייב טבילה לפני שימוש בכלי והטבילה מקלקל את הכלי עצמו. וכבר האריכו בזה האחרונים, ובהצטרף כל דברנו אין כלל תחילת שאלה בזה ובפרט שרובם נירוסטה ואלומיניום, ויש להקל בזה בשופי. ואין להורות לאנשים לטבול כליהם, שמלבד שהם גרמא בנזיקין והתורה חסה על ממונם של ישראל, וכבר התברר אצל מהנדסים שכל טבילת כלי מקלקלת הן מעט הן הרבה, גם בהמתנה לייבוש ארוך. זאת ועוד שפוגמים את 'אחריות' המוצר, והמפעיל אחריות יבואו על מוצר 'טבול' הוא גזלן גמור מאחר ואינו עומד בתנאי התקנון ההחזרה.

מצאנו כמה דרכי היתר 'לפטור' כלי מחובת טבילה אפי' בכלי החייב מהתורה, וכתבו להקל בזה הפוסקים גם בכלים החייבים טבילה מהתורה וכגון בחושש לקלקול או כאין מקוה מצוי לו, ובדואי שאפשר לסמוך לעשות כן בלכתחילה בכל כלים שלנו שמעיקר הדין פטורים מטבילה. ונמנה דרכי ההיתר מהעדיף ביותר לפחות.

בנקל ומועיל הוא 'להפקיר' את הכלי ומה טוב שיהיה בפני שלושה, ויאמר 'אני מפקיר כלי זה וכל הרוצה יבוא ויטול'. ויכול להשתמש בכלי זה לאחר ההפקר כדן משתמש בכלי של הפקר הפטור מטבילה, יש שהורו להימנע מלזכות בכלי חזרה ולדין גם אם זוכה בו חזרה אין בו חובת טבילה כלל. ועצה טובה קמ"ל, יאמר כן בפני חבריו שלא יבואו לזכות בכלי לעצמם.

צד תקנה נוספת, לתת את הכלי לבנו הקטן שהגיע לעונת הפעוטות וישאיל את הכלי לשימוש ממנו, ונמצא משאיל מן הפטור.

תקנה נוספת הוזכר בפוסקים רבים, לתת לגוי במתנה ולהשאיל ממנו, רק ישים לב שהוי 'יקנה' את הכלי בדרכי הקנין ויבין שהוא משאיל את הכלי ולא נותנו במתנה, שאם חסר אחד מהם לא הועיל כלום וחייב טבילה. ומאחר וכן לא ראוי להמליץ על תקנה זו לאנשים שאינם בקיאים.

ניתן להמליץ לאנשים לבצע קנין לגוי באמצעות 'קנין אודיתא', שמודה בפני שני עדים או בכתב ידו על שטר בנוסח זה: 'כלי זה שייך לנשיא ארה"ב מאז ומעולם, ויש לי בו רשות שימוש ומכירה בלא שום הגבלה ואחריות'. ואעפ"י שברור לכל שאין זה נכון כך הוא קנין אודיתא, וקל מאוד לעשות קנין זה ובפרט בשטר, והוא מועיל גם בגוי, ועדיף בהרבה מלתת ללא בקיאים

גם המחמיר על עצמו וטובל כליו, יש להקל לו שימוש עראי במקום צורך גם קודם טבילה, שכן יש המתירים כן גם בזמן שהייתה הטבילה חובה מהתורה. ויש לסמוך על דבריהם בשופי בכלים שלנו. ובפרט שגם בכלים חובת הטבילה מהתורה האיסור להשתמש בכלי הוא איסור קל שאינו אוסר את האוכל, ואינו אלא מדרבנן. ועל כן לשאלת השימוש בכלי בדרך עראי בודאי ספקן להקל.

וכן בטבל הכלי ושכח להסיר המדבקה שבחזין, מלבד שיש סוברים שזה בכלל מיעוט שאינו מקפיד וכלל לא חוצץ, גם לסוברים שיש בזה הקפדה, יש להקל במקרה שהבעלים לא מקפיד שבגון זה לא נקרא חוצץ אפי' אם רוב העולם מקפיד.

וכן יש להקל גם למחמיר שיוכל לשלוח הכלי ביד 'קטן' להטבילו, ואעפ"י דלא סמכין על קטן בטבילת כלים מדאורייתא, בנידון דידן בודאי יש להקל בקטן דלא גרע מכלי החייב טבילה מדרבנן, שסומכים על קטן.

וזאת למודעי, שמאחר ומעיקר הדין וכללי הפסיקה חזינן הרבה יותר מספק ספקא לפטור את הכלים מטבילה, גם המחמיר לטובלם אינו רשאי לברך שזוהי ברכה לבטלה, ולכל הפחות ספק ברכה לבטלה שעונשה חמור ומפורסם. ואין לסמוך כלל על 'מנהג העולם' לברך שאין מהפוסקים שמצא תירוצין הגון לחייב טבילה שיסכימו לו החכמים, ובדאי שלא הוציא מידי כל הספקות האמורים בדין. והמנהג בזה אינו כלום, כי שינוי המציאות הוא גורם ההיתר ולא שייך מנהג דורות קודמים על דבר המשתנה, ועל מנהג דור אחרון אין לסמוך כי לא בא מדעת ומעיון ויישוב הסוגיה אלא מכח ההרגל.

היתר נוסף הוא בפירוק והרכבה ע"י ישראל, אך סייגו הפוסקים ההיתר רק בפירוק והרכבה הדורשים מומחיות ולא מעשה הדיוט, ומלבד שזה לא כ"כ מצוי שיפרקו אותו כל כך ועוד גם גורם קלקול 'באחריות' המוצר אין תקנה זו יעילה כ"כ, וגם פעולת הטכנאי פעמים והיא ביוקר הרבה יותר מהכלי עצמו, ועל כן אין בזה תועלת.

לעשות קנין מול גוי כאמור לעיל. ברם, מאחר וכאמור מעיקר הדין כלי זה פטור מטבילה, ולא נכון בעיני להמליץ כן לאדם להוציא הכלי מבעלותו ולהיכנס בספקות אם יכול למכור הכלי או לשוברו במזיד וכדומה שאר ספקות. ועל כן הנלע"ד שיותר טוב לעשות כעיקר הדין לפטור לגמרי ולא להיכנס לפינה דחוקה שכזו.